

UDK: 355.4(477.82)"1916"

355.312(497.5Otočac)"1916"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 26. 2. 2017.

Prihvaćeno: 14. 6. 2017.

DOI: <https://doi.org/10.22586/csp.v49i2.40>

Hrvati u Brusilovljevoj ofenzivi u ljeto 1916. godine (I. dio): Proboj kraj grada Lucka u Volinju

NIKOLA TOMINAC

Dugo Selo, Hrvatska

nikola.tominac@gmail.com

Autor obrađuje tijek operacija Brusilovljeve ofenzive u ljeto 1916. u kojoj je sudjelovala 79. pješačka pukovnija iz Otočca na području regije Volin (njem. Wolhynien). Tema je obrađena na temelju raspoložive literature, poglavito suvremene ratne studije Timothyja C. Dowlinga *The Brusilov Offensive*, koja obrađuje dragocjenu vojnu arhivu u Ratnom arhivu u Beču i Budimpešti, za sada nedostupnu istraživačima iz Hrvatske, te standardnoga djela za istraživanje Prvoga svjetskog rata *Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914-1918*. Obrađene su vojne aktivnosti od travnja do kolovoza 1916. godine. Tijekom istraživanja korištena je izvorna arhivska građa iz fundusa Austrijskoga državnog arhiva (Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv), prije svega operativna dokumentacija, izvještaji o bitkama, liste gubitaka i ostala dostupna arhivska građa.

Ključne riječi: vojna povijest; Prvi svjetski rat; Brusilovljeva ofenziva; 1916. godina; 79. pješačka pukovnija Zajedničke vojske "Grof Josip Jelačić" Otočac; C. i. kr. 7. pješačka divizija; Korpus Szurmay; C. i. kr. 1. armija; C. i. kr. 4. armija

Uvod

Ovaj prilog posvećen je obilježavanju stote obljetnice Prvoga svjetskog rata i pripadnicima ličke 79. pješačke pukovnije Zajedničke vojske iz Otočca (*K. u. K. Otočaner Infanterieregiment Graf Jellačić Nr. 79 – IR 79*)¹, poznatije kao "Je-

¹ Najčešće korištene vojne kratice u tekstu: K. u. K. – Zajednička vojska (njem. *kaiserliches königliches Heer*); AOK – Austrougarsko vrhovno zapovjedništvo (njem. *Armeeoberkommando*); DOHL – Njemačko vrhovno zapovjedništvo (njem. *Deutsche Oberste Heeresleitung*); pp – pješačka pukovnija (njem. *Infanterieregiment – IR*); FJB – lovačka bojna (njem. *Feldjägerbataillon*); PBrig – pješačka brigada (njem. *Infanteriebrigade*); Art.Brig – artiljerijska brigada (njem. *Feldartilleriebrigade*); KBrig – konjanička brigada (njem. *Kavalleriebrigade*); PD – pješačka divizija (njem. *Infanteriedivision – ID*); LW PD – Landwehr pješačka divizija (Austrijska Zemaljska obrana); HonPD – Honved pješačka divizija (Ugarska Zemaljska obrana; u tadašnjoj Hrvatskoj i Slavoniji bila je ustrojena zasebna grana ovoga vida oružane sile pod nazivom Domobranstvo); SB – Saper ("opkoparska") bojna, bataljun (njem. *Sappeurbataillon*); PB – pionirska bojna (njem.

lačičevci”. U njemu je opisano njihovo sudjelovanje u Brusilovljevoj ofenzivi u ljeto 1916., jednoj od najstrašnijih bitaka toga rata, koja do sada uopće nije bila poznata široj hrvatskoj javnosti osim nekih početnih istraživanja u proteklih desetak godina.² To je ujedno spomen na velike žrtve te pukovnije, ali i vojnike svih zaraćenih snaga. Vojna terminologija prilagođena je današnjoj službenoj hrvatskoj terminologiji, a gdje to nije bilo moguće, navedeni su usporedno hrvatski i tadašnji austrougarski pojmovi, osobito za vojne činove i formacije.³ Zbog korištenja izvornih njemačkih vojnih karata i operativnih podloga u tekstu su njemački nazivi naselja, objekata i područja u zahvatu vojnoga djelovanja te u nekim slučajevima i današnji ukrajinski nazivi.

Polovinom 1916. rat je ušao u treću godinu. Situacija na bojištima izgledala je povoljno za Centralne sile i njihove saveznike. Na Zapadnom i Balkanskom bojištu njihove su snage bile daleko u dubini protivnika, na Istočnom su prodrli u Rusiju, a u cijelosti je osvojena Poljska. Tijekom svibnja austrougarske snage u Južnom Tirolu vode relativno uspješne borbe protiv Talijana, zbog čega su postojale obećavajuće šanse da preko alpskih vrhova svoj pobjednički put završe u Venetskoj ravnici i time odsijeku glavninu talijanskih snaga na rijeci Soči. Sve u svemu, Centralne su sile zahvaljujući premoćnoj snazi njemačke vojske bile u povoljnijoj situaciji.

U ljeto 1916. vojno-politički savez Antanta odlučuje prijeći u ofenzivna djelovanja na svim bojištima da bi maksimalno opteretila protivničke resurse i smanjila njihovu trenutačnu premoć. U skladu sa sporazumom iz Chantillyja (Francuska), Stavka⁴ je morala učiniti nešto veliko da Rusiji olakša veoma težak položaj zbog blokade crnomorskih prolaza i nemogućnosti dostave vojnih resursa preko tih veoma važnih pomorskih putova. Stoga je general Mihail Vasiljevič Aleksejev, načelnik ruskoga Glavnog stožera, svjestan svih ruskih nedostataka u to vrijeme, tijekom 14. travnja sazvao sastanak carskoga visokog

Pionierbataillon); G – Grupa, Skupina (njem. *Gruppe*); AGrp – armijska grupa (*Armeegruppe*); SchD – streljačka divizija (njem. *Schützendivision*); RD, ResD – rezervna, pričuvna divizija (njem. *Reservedivision*). Kratice se analogno odnose i na ostale razine postrojbi (pukovnja, brigada...).

² TOMINAC, “79. pukovnja Zajedničke vojske u Prvome svjetskom ratu”, 303-306.

³ Da bi čitateljima bili razumljivi, uz činove koji se spominju u tekstu navedeni su usporedni nazivi časničkih činova i njihove kratice u austrougarskoj i današnjoj hrvatskoj vojnoj terminologiji s osnovnim objašnjenjima: *Fähnrich* (Fähn.) – zastavnik; *Leutnant* (Lt.) – poručnik; *Oberleutnant* (Oblt.) – natporučnik; *Rittmeister* (Rtm.) – samo u konjaništvu; *Hauptmann* (Hptm.) – satnik; *Major* (Mjr.) – bojnič; *Oberstleutnant* (Obstl.) – pukovnik (prijašnji nazivi: dopukovnik, potpukovnik); *Oberst* (Obst.) – brigadir (prijašnji naziv: pukovnik); *Generalmajor* (GM.) – general-bojnič, prvi generalski čin; *Feldmarschalleutnant* (FML.) – podmaršal. Slijede generali s “tri zvjezdice” ovisno o rodu ili službi: *Feldzeugmeister* (FZM.) – general topništva odnosno tehničkih snaga; *General der Kavallerie* (GdK.) – general konjaništva; *General der Infanterie* (GdI.) – general pješaštva. Najviši generalski čin u austrougarskoj vojsci bio je *Generaloberst* (GO.) – general-pukovnik, te (*General*) *Feldmarschall* (JG/FM.) – feldmaršal (maršal). Satnijom je u načelu zapovijedao satnik (kapetan), bojnom bojnič (major) ili potpukovnik (*Oberstleutnant*), pukovnijom brigadir (pukovnik – *Oberst*). Brigadom je u načelu zapovijedao general-bojnič (*Generalmajor*), a rjeđe brigadir, a divizijom podmaršal ili general-bojnič.

⁴ Rusko vrhovno zapovjedništvo (rus. *Ставка*).

Ruski general Aleksej Aleksejevič Brusilov (izvor: Wikipedia)

Njemački general Alexander von Linsingen (izvor: Wikipedia)

zapovjedništva u Mogilevu, na kojem su sudjelovala sva tri zapovjednika frontova⁵ – generali Aleksej Nikolajevič Kuropatkin, Aleksej Jermolajevič Evert i Aleksej Aleksejevič Brusilov⁶. Zaključeno je da carska vojska tijekom proljeća ostvari nadmoć nad Centralnim silama povećanjem broja bajuneta sa 671 tisuće na 877 tisuća, što je zahtijevalo iznimne materijalne resurse u kojima je Rusija u to vrijeme znatno oskudijevala.⁷ Stavka je planirala da Zapadni front generala Everta i Sjeverni generala Kuropatkina pokrenu glavni udar na sjevernom dijelu bojišta i izvrše proboj prema gradu Vilniusu. Jugozapadni front generala Brusilova trebao je ostati u defenzivi sa zadaćom vezivanja na sebe jakih austro-njemačkih snaga razmještenih južno od neprohodnih Pripjatskih močvara, koje su prirodno dijelile ta dva ruska fronta.⁸ Generali Evert i Kuropatkin sumnjali su u uspjeh predložene ofenzive protiv Nijemaca na sjevernom dijelu bojišta. Smatrali su da ruska teška artiljerija nije dovoljno snažna

⁵ Front je u ruskoj vojnoj terminologiji ranga *grupe armija* (*gruppe Armee*) u austrougarskoj vojnoj terminologiji. Na Istočnom bojištu bila su tri ruska fronta: Sjeverni (zapovjednik general Kuropatkin) prema tadašnjoj Prusiji, Zapadni (zapovjednik general Evert) se nadovezivao prema jugu do rijeke Pripjat i Pripjatskih močvara, te Jugozapadni od Pripjatskih močvara prema jugu do rumunjske granice.

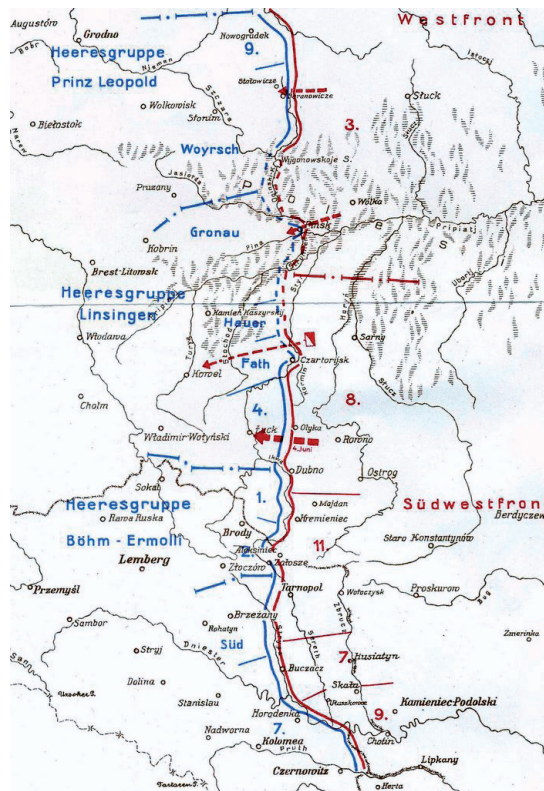
⁶ General Aleksej Brusilov, zapovjednik ruskoga Jugozapadnog fronta.

⁷ *Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914-1918* (dalje: *ÖULK*) IV, 359; TOMAC, *Prvi svjetski rat*, 363.

⁸ *ÖULK* IV, 360.

da uništi dobro utvrđene njemačke obrambene objekte, osobito zbog velikoga nedostatka streljiva, što bi moglo imati negativne posljedice na konačan ishod borbi. Treba napomenuti da je tijekom Naročke operacije u ožujku 1916. ruska vojna sila pretrpjela veliki neuspjeh na sjevernom dijelu bojišta upravo zbog snage njemačke obrane na tom području, uz 78 tisuća ljudi izbačenih iz stroja.⁹

Ali situacija se ubrzo mijenja. Zbog povoljna razvoja austrougarske ofenzive protiv Talijana u Tirolu, koja je u međuvremenu s uspjehom započela, Talijani su zatražili od cara da ruski napad počne što prije ne bi li spriječili njihov sve izgledniji poraz. Zato je, zbog nespремnosti snaga ruskoga Sjevernog i Zapadnog fronta, težište napada dano snagama generala Brusilova, odnosno njegovu Jugozapadnom frontu. Dakle, glavne operacije provest će zapovjednik Jugozapadnoga fronta¹⁰ general Brusilov.

Obostrani razmještaj strategijskih snaga južnoga krila Istočnoga bojišta uoči Brusilovljeva proboja. Glavninahrvatskih snaga u sastavu je austrougarske 7. armije kraj Černjivaca (njem. Czernowitz), a 79. pješačka pukovnija i 31. lovačka bojna u sastavu austrougarske 4. armije kraj Dubnoga (izvor: ÖULK IV, Prilog 18, dio).

⁹ TOMAC, *Prvi svjetski rat*, 362-363.

¹⁰ U njegovu sastavu bile su ruske 7., 8., 9. i 11. armija.

Brusilovljeva ofenziva u ljeto 1916. jedna je od najvažnijih vojnih operacija Prvoga svjetskog rata, u kojoj su Hrvati u sastavu austrougarskih snaga pretrpjeli iznimne gubitke i teška stradanja. Oni će se naći na pravcima glavnih ruskih udara: kraj grada Lucka na sjeveru nalazila se hrvatska 79. pješačka pukovnija bana Josipa Jelačića ("Jelačićevci") iz Otočca, a kraj Okne na jugu bila je glavnina hrvatskih snaga iz zagrebačkoga XIII. korpusa u sastavu austrougarske 7. armije (vojske) u Bukovini i jugozapadnoj Galiciji.

U ovom ćemo prilogu opisati djelovanja 79. pješačke pukovnije.¹¹ Ta je pukovnija bila u sastavu austrougarske 4. armije, odnosno 71. PBrig 7. PD Korpusa (Zbora) Szurmay.¹² Treba napomenuti da je Korpus Szurmay polovinom 1916. prešao iz austrougarske 1. armije u sastav 4. armije u Grupi armija Linsingen. Tu će se poslije naći i zagrebačka 31. lovačka bojna (FJB 31).

"Jelačićevci" nisu imali znatnijih djelovanja tijekom prve polovine 1916. godine. U operativnim aktima imamo zabilježenu njihovu aktivnost kraj mjesta Bojarka, gdje je satnik Dragutin Rumler imao teške borbe lokalnoga značaja. Od 10. do 29. travnja imaju dvanaest mrtvih i 36 ranjenih vojnika¹³. Zabilježeni su i gubici od 28. do 31. ožujka kraj sela Dorogostaj: dvadesetak mrtvih¹⁴. Do početka operacija drže položaje kraj sela Bol. Dorogostaj južno od Lucka na cestovnoj komunikaciji Dubno – Luck, dakle neposredno na glavnom pravcu budućega ruskog udara, zbog čega će doživjeti veoma teške gubitke.

¹¹ Zapovjednici 79. pješačke pukovnije u 1916. bili su brigadir (*Oberst*) Adolf Köck Edler v. Lebenshof (srpanj 1915. – lipanj 1916.) i brigadir Otto Hauler (srpanj 1916. – ožujak 1917.), koji je kao zapovjednik pukovnije poginuo na rijeci Soči (Jugozapadno bojište).

¹² Uoči početka operacija – 4. lipnja 1916. – u sastavu Korpusa Szurmay bile su sljedeće snage:

– 7. pješačka divizija (general-bojnik pl. Felix) sastava (ispred je navedeno koliko je bojni bilo u pojedinoj pukovniji):

– 14. pj. brig. (GM. Baumgartner): 4 bojne 38. pp iz Kecskeméta (Ugarska), 4¼ bojne 68. pp iz Szolnoka (Ugarska), 21. lovačka bojna (FJB 21)

– 71. pj. brig. (GM. Plivelić): 3 bojne 37. pp iz Nagyvárada (Ugarska; dan Oradeu u Rumunjskoj), 5 bojni 79. pp Otočac

– 2 eskadrona 10. Lst.Hus. divizijuna (njem. *Landsturmhusarendivision*), Varaždin

– 7. FABr – poljska artiljerijska brigada s ukupno 67 art. cijevi

– 1. i 5. satnija SB 13 iz Zagreba (njem. *Sappeurbataillon nr. 13*) – Inženjerija, opkoparska.

Ukupno je u 7. PD bilo 17 600 pušaka, 100 konjanika, 67 artiljerijskih oružja i 42 minobacača te 10 bacača plamena.

– 70. Honved pješačka divizija (GM. Goldbach) s ukupno 14 300 pušaka, 150 konja, 59 art. oružja, 22 minobacača i 10 bacača plamena.

Izravno pod zapovijedanjem korpusa bila je i 11. Art.Brig (ukupno 60 art. cijevi) i još neke manje artiljerijske snage s 28 cijevi.

¹³ ÖeStA-KA, Gefechtsbericht K. u. K. IR 79. od 1. 5. 1916.

¹⁴ HR-HDA, Matične knjige umrlih vojnih osoba 79. pješačke pukovnije. Za to vrijeme nema lista gubitaka 79. pp.

Zadaće snaga

Ruski planovi

Nedugo nakon sastanka Stavke u Mogilevu, Brusilov je 18. travnja pozvao svoja četiri zapovjednika armija¹⁵ i odredio početak napada za kraj svibnja. Zanimljivo je da su zapovjednici armija bili protiv ofenzivnih akcija, ali na njegov ultimativni stav morali su prihvatiti njegovu odluku. Brusilov je planirao pokrenuti glavni pravac napada s 8. armijom prema Lucku, međutim Stavka je odlučila da težište njegova napada treba ići pravcem Luck – Kowel – Brest-Litovsk, dakle nešto sjevernije, zbog blizine ruskoga Zapadnog fronta, koji bi po potrebi mogao pokrenuti određena djelovanja i time pomoći uspješnom razvoju vojnih djelovanja.

Brusilovljev front raspolagao je s oko šesto tisuća pješaka (“pušaka”), šezdeset tisuća konjanika (“sablji”) i 1938 artiljerijskih oruđa svih kalibara. Posebnu je pozornost posvetio osiguranju dostatnih pričuva, pa je iza 8. armije imao u pripravnosti tri pješačke divizije, a iza 9. armije jedan korpus. Mnoge od tih postrojbi bile su veoma loše opremljene, a neke nisu imale ni osnovno pješačko naoružanje.¹⁶

Još tijekom 1915., dok je bio zapovjednik 8. armije, ambiciozni je Brusilov tijekom povlačenja svojih snaga nakon proboja Centralnih sila kod Gorlica u južnoj Poljskoj planirao ofenzivu protiv Centralnih sila. Već 12. rujna 1915., nakon odlaska njemačkoga generala Augusta von Mackensena u borbe protiv Srbije, pisao je generalu Nikolaju Judoviču Ivanovu¹⁷:

U nekim trenucima 8. armija borila se protiv 22 neprijateljske divizije, a sada je ovdje ostalo samo 14 divizija. To znači da smo suočeni s gotovo jednakom austrijskom silom koju smo do sada često pobjeđivali. Moje je mišljenje da smo se povukli dovoljno natrag. Nakon što smo pregrupirali i popunili naše snage, uskoro ćemo opet napasti Austrijance.¹⁸

Iako je bio djelomično spreman za napadna djelovanja, bio je čvrsto uvjeren da bi napadom na svojem dijelu bojišta privukao znatne protivničke snage i time bitno pomogao djelovanju generala Everta i Kuropatkina na sjeveru. Čak nije tražio nikakvu veću pomoć; bio je zadovoljan onime što je imao. Brusilov je planirao napasti jakim snagama iz širega područja oko grada Rovnoga prema strateškom gradu Lucku te dalje nastaviti prema Kowelu, ali samo uz uvjet da se postignu uspjesi na sjevernom sektoru bojišta protiv Nijemaca. Istovremeno je odlučio napasti Austro-Nijemce sa sve četiri raspoložive armije i izvršiti proboj na više odvojenih pravaca. Predvidio je da glavni udar prav-

¹⁵ Armija (njem. *Armee*, tal. *armata*, engl. *army*, franc. *armée*, za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske: *vojska*) najviša je *operativno-strategijska* ustrojstvena cjelina kopnene vojske. Djeluje na posebnom operacijskom pravcu ili na zasebnom bojištu. U pravilu se sastojala od 2-3 korpusa (zboru), a rjeđe samo od divizija.

¹⁶ ÖULK IV, 367 i Prilog 2, str. 39.

¹⁷ Tadašnjem zapovjedniku ruskoga Jugozapadnog fronta.

¹⁸ ÖULK III, 133.

cem selo Olyka – grad Luck provede njegova 8. armija¹⁹, napadom na položaje austrougarske 4. armije.²⁰ Nova taktika ratovanja potpuno je iznenadila protivnika, koji nije mogao odrediti težište protivničkoga napada i poduzeti pravovremeno grupiranje snaga. Na desnom krilu austrougarske 4. armije nalazili su se X. korpus i Korpus Szurmay, dakle i naši “Jelačićevci”.

Već 25. svibnja Stavka je donijela zapovijed za ljetnu ofenzivu. Brusilov je računao na to da će njegovih 148 bojni premoćno udariti na 53 austrougarske i slomiti ih. Zbog težišta glavnoga napada za ojačanje je poslao 8. armiji sve raspoložive pričuvne snage i artiljeriju, posebno konjicu popunjenu veoma hrabrim i vještim Kozacima. Nakon provedenih priprema rusko vrhovno zapovjedništvo odlučilo je da Jugozapadni front počne bojno djelovati već 4. lipnja.²¹

Austro-njemački planovi i poduzete mjere od sredine svibnja do 3. lipnja 1916. godine

Nasuprot Brusilovljevim stajale su austrougarske i njemačke snage raspoređene na sljedeći način: na južnom krilu nalazile su se austrougarska 7. i njemačka Južna armija (njem. *Südarmerie*) kao samostalne snage radi zaštite Karpatskoga gorja i sprečavanja proboja u Ugarsku. Na njih se prema sjeveru naslanjala Grupa armija Böhm-Ermolli,²² u čijem su sastavu bile austrougarska 1. i 2. armija, sa zadaćom zaštite prilaza prema glavnom gradu Galicije Lavovu (njem. Lemberg) i južnoj Poljskoj. Na centralnom dijelu bojišta bila je razmještena Grupa armija Linsingen sastava: austrougarska 4. armija te njemačke armijske grupe Fath, Hauer i Gronau. Radi zaštite središnje i sjeverne Poljske te Njemačke stajale su njemačke snage grupirane u dvije grupe armija: Prinz Leopold i Hindenburg. Ukupna snaga Centralnih sila na tom bojištu iznosila je oko 77 pješaćkih divizija.²³

Treba napomenuti da su austrougarske 1., 2., 4. i 7. armija te njemačka Južna armija, odnosno austro-njemačke snage podređene AOK-u, raspolagale sa 620 930 pušaka, 35 184 konjanika (sablji) i 2859 artiljerijskih oruđa, a sama 4. armija imala je 115 940 pušaka, 3077 konja i 576 artiljerijskih oruđa.²⁴ Taj dio Istočnoga bojišta bio je pod austrougarskom nadležnošću, samo je njegovim sjevernim odsjekom do rijeke Ikve zapovijedao njemački general Alexander von Linsingen.

Usprkos tajnim ruskim pripremama, austrougarska lokalna zapovjedništva uočila su jača ruska grupiranja prema Lucku na sjeveru i selu Okna na jugu te su neposredno pred samu ofenzivu ojačala te pravce. Situacija s austrougarskom 4.

¹⁹ Zapovjednik general Aleksej Kaledin.

²⁰ Zapovjednik general nadvojvoda Josip Ferdinand.

²¹ ÖULK IV, 359-660; DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 78-176.

²² Grupa armija je obično bila sastavljena od više armija ili korpusa. U pravilu djeluje na posebnom operacijskom pravcu ili na zasebnom bojištu.

²³ TOMAC, *Prvi svetski rat*, 361.

²⁴ ÖULK IV, Prilog 2, str. 36-38.

armijom bila je složenija nego kod ostalih austro-njemačkih snaga jer se nalazila na planiranom glavnom pravcu napada. Zapovjednik 4. armije zaključio je da su najugroženiji X. korpus generala Huga Martiny i Korpus Szurmay. Posebna otegotna okolnost u zoni tih dvaju korpusa bila je što pješčano tlo nije omogućavalo izgradnju čvrstih rovova bez ojačanja, pa se moralo dovoziti drvo iz znatno udaljenih šuma. Unatoč tome, većina rovova kod Korpusa Szurmay bila je u relativno dobrom stanju. Tako je 7. PD imala bitnu prednost jer se ispred nje nalazilo močvarno tlo koje je otežavalo prodor protivničkoga pješništva. Zbog toga će glavni ruski udar u početku napada ići na snage X. korpusa i lijevo krilo Korpusa Szurmay, odnosno na njegovu 70. HonPD.

Uoči samoga napada Rusi su poduzeli niz pripremnih radnji. Tijekom 18. svibnja austrougarske 2. PD i 70. HonPD izvijestile su više zapovjedništvo o dugotrajnom djelovanju ruske artiljerije po njihovim položajima. Istovremeno su Rusi kopali rovove prema prednjim austrougarskim položajima da bi približili polazne položaje prema protivniku i smanjili učinke protivničke artiljerije u početnim napadima. Tijekom noći 28./29. travnja austrougarska 7. PD poslala je nekoliko satnija radi uništavanja novoizgrađenih ruskih objekata neposredno ispred svojih položaja i u toj su akciji zarobili gotovo dvjesto Rusa. Ali i cijena koju su zbog toga platili bila je veoma visoka: više od sedamsto vlastitih žrtava. Drugi pokušaj sljedeće noći stajao je tu diviziju novih gubitaka od 75 pripadnika, uključujući tri časnika. S obzirom na slabe učinke, takve su mjere bile uzaludne i nepotrebne.²⁵

Presretanjem neprijateljskih radiokomunikacija zapovjedništvo Grupe armija Linsingen saznalo je da je osim ruskoga VIII. korpusa u selo Satiyev stigao i XXXX. korpus tijekom 27. svibnja te da se i druge ruske vojne formacije od Rovnoga približavaju bojištu, težišno prema selu Olyka, nasuprot kojega se nalazi austrougarski X. korpus i lijevo krilo Korpusa Szurmay, odnosno njegova 70. HonPD. To je primoralo AOK da odmah ojača tešku artiljeriju 4. armije, uglavnom sa 150 mm topovima i haubicama. Austrougarski obrambeni sustav imao je relativno dobro utvrđene položaje po dubini 5-10 km, ali oni nisu bili popunjeni kvalitetnim pričuvama i interventnim snagama, što će imati teške posljedice tijekom ruskoga napada. Glavnina snaga bačena je na prednje položaje, a dubina je ostala poluprazna.

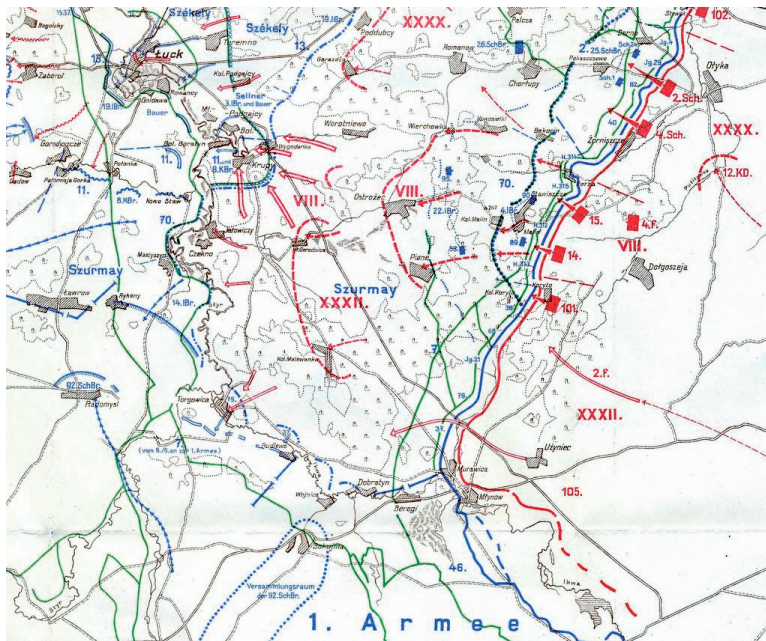
Početak operacija

Uz prethodno snažno artiljerijsko djelovanje po važnim protivničkim objektima, Rusi su 4. lipnja u ranim jutarnjim satima krenuli u napad. Nakon uništenja utvrda i objekata prednje crte obrane kraj sela Olyka snažni valovi pješništva upadaju u obrambeni sustav. Najprije su se na udaru ruskoga XXXX. korpusa našle 40. i 82. pješačka pukovnija iz austrougarske 2. PD X. korpusa, koje su odmah izbačene iz borbi. Zatim u napad kreću ruski VIII. i XXXII.

²⁵ ÖULK IV, 369-375; DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 58-77; JEŘÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 210-215 i 237-242.

korpus, koji pokušavaju proširiti osnovicu proboja na lijevom krilu i nastavlja-ju prodor u drugu crtu obrane, težišno na lijevo krilo Korpusa Szurmay, odno-šno na njegovu 70. HonPD. Zapovjednik X. korpusa general Martiny izvijestio je više zapovjedništvo da su Rusi osvojili i drugi red obrane njegove 2. PD te zatražio Linsingenovo dopuštenje da se povuče na treće obrambene položaje.²⁶ Kako su ruski prodori u središte 4. armije bili iznimno brzi, i ostali austro-ugarski zapovjednici zatražili su da im odmah odobri povlačenje. Odgovor je glasio: “Ako je daljnji otpor bezizgledan, onda snage treba povući na treće obrambene položaje.”²⁷

Zapravo su oba vanjska krila 4. armije još uvijek držala svoje položaje, među njima i 7. PD. Nakon sagledavanja trenutačnoga stanja i doseg a ruskih prodora, zapovjednici X. korpusa i Korpusa Szurmay odlučili su po jakoj kiši, koja je još više otežavala pokrete snaga, u 10 sati početi s povlačenjem prema zapadu.²⁸ Povlačenjem je između ta dva korpusa nastao nebranjeni prostor, u koji Rusi ubacuju jake konjaničke snage. Njihova je zadaća obuhvatiti preosta-le (preživjele) prednje snage, koje su većinom završile u zarobljeništvu. Obrani je ponestalo artiljerijskoga streljiva i pričuvnih snaga, pa su snage u povlačenju ostale bez ikakve zaštite i zbog toga trpe znatne gubitke.

Proboj kod Lucka 4. – 9. lipnja 1916. i povlačenje 79. pješačke pukovnije prema Tor-gowici: stanje 6. lipnja navečer (dvotočka-crta-dvotočka) i 7. lipnja navečer (dvostruka crta) (izvor: ÖULK IV, Prilog 20, dio)

²⁶ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 79-80; ÖULK IV, 376-382; JEŘÁBEK, “Die Brussilowoffensive”, 254-257; STONE, *The Eastern Front*, 249-250.

²⁷ ÖULK IV, 386.

²⁸ JEŘÁBEK, “Die Brussilowoffensive”, 259-263; DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 80.

Što se u to vrijeme događalo u zoni odgovornosti 71. PBrig iz sastava 7. PD – u čijem su sastavu pripadnici 79. pješačke pukovnije (“Jelačićevci”) – saznajemo iz dragocjenoga sačuvanog brigadnog Izvještaja o borbama (*Gefechtsbericht*) koji je upućen zapovjedniku 7. PD. Prvoga dana ofenzive – 4. lipnja – nemaju znatnijih djelovanja jer se glavne borbe vode sjevernije, na spoju X. korpusa i 70. HonPD Korpusa Szurmay:

Od 2 h iz sjevernoga smjera čuje se jaka artiljerijska vatra. Ona se do 4 h pojačala na bubnjarsku vatru. Oko 10 h Rusi su napali lijevo krilo 79. pješačke pukovnije zapadno od Male Bojarke, no vlastitom pješačkom vatrom i uz art. potporu odbačeni su na polazne položaje.²⁹

Tijekom 5. lipnja u zoni odgovornosti 71. PBrig, a time i “Jelačićevaca”, zapaženi su pokušaji ruskih masovnih napada na njihova lijevoga susjeda – 14. PBrig – koje vlastita artiljerija uspijeva zaustaviti. Dakle, još nema povlačenja na tom dijelu bojišta.

Povlačenje C. i k. 4. armije tijekom 6. lipnja – katastrofa Korpusa Szurmay

Tijekom 6. lipnja napadi jakih ruskih snaga prebačeni su na ostatak Korpusa Szurmay i za njega će nastupiti “crni dan”. Kada je u 8 sati ruski XXXII. korpus uz pomoć ubačenih snaga 2. finske gardijske i 12. konjaničke divizije krenuo u napad, činilo se da će ih obrambena artiljerija uspjeti zaustaviti. No ubrzo je ponestalo streljiva i daljnja borba postala je uzaludna. Dolazi do rasula i predaje pojedinih galicijskih pukovnija. Do 9 sati Rusi su uspjeli osvojiti znatan prostor i zarobiti 38 topova te još više produbiti otvor između X. korpusa i Korpusa Szurmay. Time je ostala nebranjena iznimno važna cesta prema Lucku. Sagledavajući veoma nepovoljnu situaciju, zapovjednik 4. armije nadvojvoda Josip Ferdinand odmah je ubacio raspoložive pričuve da barem zaštiti povlačenje opskrbnih vlakova prema zapadu.³⁰

Nakon silovitoga napada na širem području sela Malin, snage ruskoga VIII. korpusa ušle su u bojni raspored Szurmayeve lijevokrilne 70. HonPD, koja nije imala dovoljno snaga da ih zaustavi, pa je prisiljena na povlačenje prema selu Ostrožec (Ostozec), gdje trpi velike gubitke. Zapovjednik armije ubacuje posljednje armijske pričuve, koje nisu uspjele zaustaviti ruski prodor. Najveći je dio vojnika zarobljen, a neke postrojbe u panici napuštaju svoje položaje.

²⁹ ÖeStA-KA, NFA 7. PD, Gefechtsbericht K. u. K. 71. IBrig za vrijeme 4. – 10. 6. 1916., Op. br. 620, kut. 425. Izvještaj je potpisao brigadir (*Oberst*) Adolf Köck Edler v. Lebenshof. Od srpnja 1915. do lipnja 1916. bio je zapovjednik hrvatske 79. pješačke pukovnije, a tijekom same bitke zamjenjivao je zapovjednika 71. pješačke brigade generala Antuna Plivelića. Tijekom lipnja brigadu preuzima brigadir (*Oberst*) Anton Lešić. Nažalost, za sada nisu pronađeni brigadni izvještaji nakon 10. lipnja.

³⁰ JERÁBEK, “Die Brussilowoffensive”, 264-265; ÖULK IV, 388-389 i Prilog 20.

General Sándor Szurmay zbog povlačenja 70. HonPD predlaže zapovjedniku 4. armije da zbog otkrivanja njezina lijevoga boka ujedno povuče i 7. PD. No nadvojvoda se plašio da bi se u tom slučaju mogla urušiti čitava obrana njegove armije, a to bi Rusima omogućilo izravan put prema Lucku.³¹ Zbog toga prikuplja preostale pričuve radi zaštite veoma važna mostobrana kraj sela Krupy ispred Lucka. Usput razmišlja o mogućnosti da se u cijelosti povuče iza rijeke Styr te izdaje pripremljenu zapovijed svojim korpusima o povlačenju na nove položaje:

– Korpus Szurmay na položaje od sela Wojnica do sela Nowostaw, uključujući južni dio mostobrana kraj sela Wygodanke

– X. korpus na položaje kraj sela Zyduczyna

– II. korpus uz rijeku Styr prema sjeveru.

Vrhovno zapovjedništvo još nema jasnu predodžbu o trenutačnom stanju i smatra da samo zbog lokalnih uspjeha Rusa kraj sela Malin nije poželjno da 4. armija započne opće povlačenje iza rijeke Styr.³²

U nastavku borbi Szurmay povlači ostatke 70. HonPD na uzvisinu Wierchowka, koja se nalazi između sela Ostrožec i Piane, a 7. PD savit će na spoju s njom svoje sjeverno krilo prema selu Piane. Zapovjednik 4. armije po svaku cijenu želi zadržati čvrstu vezu između X. korpusa i Szurmayevih snaga, zbog čega to područje ojačava da bi spriječio ruski prodor prema selu Nowosielki. Zapovjednik X. korpusa general Martiny bio je iznenađen pojavom ruskih snaga kraj sela Nowosielki, ali i zabrinut zbog povlačenja Korpusa Szurmay. To ga je primoralo da u cijelosti povuče svoj korpus na nove položaje. Zbog pokreta brojnih snaga nastupa kaos u vođenju i zapovijedanju. Povlačenje je započelo u 11:15, a Linsingen je dvadeset pet minuta poslije zatražio da X. korpus i Korpus Szurmay zadrže svoje prijašnje položaje koji su već bili napušteni. Deseti korpus bio je u punom povlačenju, usput zatvorivši prazninu prema Korpusu Szurmay, ali je time stvorio novu prema sjeveru – prema II. korpusu – široku više od 20 km. Iako do tada II. korpus nije imao znatnijih djelovanja, bio je prisiljen na povlačenje da izbjegne ruski obuhvat s juga.

U nadi da će pronaći zaštitu i sigurnost, Szurmayeve snage žurno se povlače prema rijeci Styr. Tako se 7. PD povlači na novu liniju rijeka Ikwa – Styr između sela Wojnica i Mastyszyna, a ostaci 70. HonPD i 11. PD na mostobran Luck, odnosno na šire područje sela Krupy. Zbog velikih gubitaka Szurmayeva 70. HonPD bila je nesposobna za provedbu bilo kakvih zadaća. Njezine pojedine pukovnije spale su na samo šesto do sedamsto vojnika.³³

Nakon tih događaja cijela 4. armija našla se u punom povlačenju. Kasno navečer 6. lipnja, uz dosta panike i neorganiziranosti, 7. PD sa svojim sjevernim krilom – 14. PBrig – stiže na zapadnu obalu rijeke Styr, a hrvatska 79. pješačka pukovnija zauzima obrambene položaje kod sela Torgowica na spoju

³¹ JEŘÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 267; *ÖULK IV*, 390.

³² JEŘÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 271-273; *ÖULK IV*, 393.

³³ *ÖULK IV*, 393.

rijeka Ikwe i Styr i pokušava zadržati prijelaze na istočnim riječnim obalama na potezu od Wojnice do Torgowice. Austrougarsko vrhovno zapovjedništvo pokušava na sve načine sanirati veoma kritično stanje 7. PD te u njezinu zonu odgovornosti upućuje pričuve iz 2. armije (dijelovi 29. PD), a 1. armija proširuje svoje lijevo krilo na Wojnicu i ojačava spomenuto područje svojim snagama.³⁴

O stanju na bojištu 71. PBrig i naših "Jelačićevaca" tijekom 6. lipnja najbolje govori brigadni izvještaj:

Polagana nepr. art. vatra po položajima 79. pp. U 11 h iz zapovjedništva 7. divizije telefonski je stigla zapovijed da će zbog teške situacije kod 70. HonPD 14. pješ. brigada / 7 PD biti povučena na crtu Piane – Moskowszczyzna, a 79. pp ostaje na prvoj liniji obrane. FJB 21³⁵ mora se povući na liniju Bojarka – Moskowszczyzna. Lijevo krilo 79. pp mora se malo saviti prema natrag i održavati dodir s FJB 21.

Kratko vrijeme nakon izdavanja te zapovijedi, zapovj. lijevokrillnog odsjeka, satn. Rumler, javio je da ne može uspostaviti vezu s FJB 21 te da se Rusi već nalaze u terenskoj udubini zapadno od Male Bojarke, kod trenutačne lokacije zapovjedništva FJB 21. Satnik Rumler razvio je svoju bojnu (bataljunsku) pričuvu prema tim Rusima. Nakon idućih dojava satn. Rumlera da Rusi već prodiru prema Kol[oniji]. Moskowszczyzna, brigadna pričuva (II/79., potp? Dolić) dobila je zapovijed da se odmah uputi prema Kol. Moskowszczyzna, zauzme liniju između lijevog krila 79. pp i Kol. Moskowszczyzna, odnosno da izbaci Ruse iz te linije (...).

Pri izvođenju te zapovijedi bojna (bataljun) II/79. uspješno je provela napad, no morala se povući pred sve snažnijim jurišima Rusa. Kako mi je poslije objavljeno, FJB 21 zabunom se nije povukla na naredenu crtu Mala Bojarka – Kol. Moskowszczyzna, nego je od samog početka zaposjela II liniju obrane. Time je objašnjena praznina između lijevoga krila 79. pp (u koju su prodrli Rusi) i FJB 21.

U 14 h iz zapovj. divizije telefonski je stigla zapovijed: "79. pp odmah se mora povući na II liniju obrane." Jedva da je ta naredba stigla do 79. pp, kad je primljena iduća zapovijed zapovjednika 7. div.:

"Trenutačno povlačenje! Smjer: za 79. pp – selo Torgowica, a za I/37., koja se nalazi na desnom krilu brigade, selo Rudlewo."

Odvajanje od neprijatelja izvedeno je pod najtežim mogućim uvjetima. Bojna II/79. (brigadna pričuva) koja je ubačena u prazninu između lijevoga krila 79. pp i FJB 21 morala se, unatoč početnim uspjesima, povući pred nadmoćnim nepr. na uzvisine istočno od Kol. Breszcza. No Rusi nisu samo progonili tu bojnu, nego su preko Limanowke zakrenuli i prema spojnim putovima koji iz prve linije obrane vode prema natrag. Istovremeno su Rusi i sprijeda prodrli u lijevokrillni odsjek 79. pp. Napadnute sprijeda, odvojene od pozadine, snage u odsjeku satn. Rumlera i kod lijevoga krila III/79. našle su se u najgorčnijim borbama, pri čemu je veći dio hrabrih branitelja poginuo. Od lijevokrillnog odsjeka 79. pp vratili su se samo zapovjednik odsjeka satnik Rumler i 40-ak ljudi.

³⁴ *Isto*, 394.

³⁵ 21. lovačka bojna iz Beča. Mirnodopsko zapovjedništvo bojne bilo je u Mitrovici.

Nešto lakše prošlo je odvajanje ostalih dijelova pukovnije.

Zapovjednik brigade otišao je iz Limanowke prema Kol. Brestcza, gdje su se prikupljali i ostali dijelovi 79. pp i kamo je usmjereno topništvo koje se nalazilo na području brigade. Artiljerija još nije prošla kroz mjesto, kad su iz smjera Kol. Moskowszczyzna Rusi prodrli prema uzvisini istočno od Kol. Brestcza i prema pilani. Zbog toga su se dijelovi pukovnije morali razviti na uzvisinama istočno i sjeveroistočno od Kol. Brestcza i zadržavati Ruse sve dok kompletna artiljerija nije dovršila svoje povlačenje prema Kol. Malewanka. 68. pp / 14. PBrig već je sjeverozapadno od Kol. Brestcza prešla cestu, dok se 79. pp tek prikupljala na uzvisini kod tog naselja. 68. pp obaviještena je o tome i zamoljena da jednu zalaznicu ostavi prema Rusima koji su nadirali prema pilani.

Nastavak povlačenja iz Kol. Brestcza prošao je bez nepr. ometanja i brigada je morala zauzeti pripremljeni položaj zapadno od Ikwe, zbog čega su u Kol. Brestcza izdane odgovarajuće zapovijedi (...). Te zapovijedi međutim nisu mogle biti provedene, nego je pri dolasku na istočni izlaz iz Torgowice (u 19 h 30') od 7. div. stigla nova zapovijed, prema kojoj 79. pp treba istočno od Torgowice zauzeti mostobranu sličan položaj i po svaku cijenu ga držati (...). Rusi te večeri više nisu napredovali.

Ukupni gubici 79. pp pri odvajanju i u borbama kod Kol. Brestcza iznosili su 29 gažista³⁶ i 1533 vojnika i dočasnika te 2 strojnice.³⁷

Pad Lucka i krvave borbe “Jelačićevaca” na mostobranu tijekom 7. i 8. lipnja

U nastavku operacija ruska 8. armija generala Kaledina nastavlja s veoma intenzivnim napadima. Već je 7. lipnja osvojen strateški grad Luck i time učinjen operativni proboj širine 85 km i dubine 50 km. Tako su Rusi sa samo petnaest pješačkih i sedam konjaničkih divizija, protiv dvanaest pješačkih i četiri konjaničke divizije C. i kr. 4. armije, uspjeli osvojiti iznenađujuće veliko područje i zarobljavaju više od četrdeset tisuća austrougarskih vojnika i znatne količine veoma vrijedne vojne opreme. Posebno će biti tragično austrougarsko povlačenje preko rijeke Styr nedaleko od Lucka. Rusko topništvo uspijeva uništiti većinu mostobrana, što je do krajnosti smanjilo brz i siguran prijelaz snaga u povlačenju. U strahu od ruskoga izbijanja na samu rijeku, uspaničene postrojbe na svoju ruku počinju rušiti preostale mostove prije nego što je evakuacija u cijelosti završila. Mnogo je austrougarskih vojnika našlo smrt u hladnoj vodi, a većina preživjelih predaje se i odlazi u zarobljeništvo.³⁸

³⁶ Gažisti su svi profesionalni časnici i vojni namještenici s redovitom plaćom (platni razredi I-XII).

³⁷ ÖeStA-KA, NFA 7. ID, Gefechtsbericht K. u. K. 71. IBrig za vrijeme 4. – 10. 6. 1916., Op. br. 620, kut. 425.

³⁸ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 83.

Kako su tekle operacije prilikom osvajanja Lucka? U jutarnjim satima 7. lipnja ruski VIII. korpus kreće u napad prema južnom dijelu mostobrana Luck, ali ga u početku snage u obrani uspijevaju zaustaviti. Istovremeno ruski XXXII. korpus kreće u napad na snage Korpusa Szurmay, težišno na 7. PD, zbog čega se 71. PBrig s "Jelačićevcima" do noći povlači od sela Kol. Malewanka preko rijeke Ikwe kod sela Torgowice i tu organizira novu crtu obrane. Linsingen zapovijeda X. korpusu i Korpusu Szurmay da zadrže mostobran i dosegnutu crtu obrane Styr – Ikwa jer bi daljnje povlačenje imalo nesagledive posljedice za austrougarske snage u povlačenju.³⁹

U međuvremenu AOK napokon smjenjuje nesposobnoga zapovjednika 4. armije nadvojvodu Josipa Ferdinanda, a na njegovo mjesto postavljen je general Karl Tersztyánszky pl. Nádas⁴⁰.

Kako su se tijekom 7. lipnja odvijale operacije u zoni odgovornosti 71. PBrig i naših "Jelačićevaca" saznajemo iz već navedenog brigadnog izvještaja:

Tijekom noći mirno. Na rubu šume, nasuprot našim položajima, pojavile su se nepr. patrole. Oko 6 h je 2. lijeva krilna satnija zamijenjena sa 68. pp / 14. PBrig i kao pričuva odsjeka raspoređena s obje strane ceste koja vodi u Kol. Malewanka, no još u prijepodnevnim satima brigadir ju je podredio matičnoj pukovniji (79. pp), jer se taj požalio da ima premalo ljudi za držanje mostobrana. Satn. Rumler je s približno jednom satnijom (ostaci IV/79.) kao pričuva odsjeka poslan na istočni rub sela Torgowica.

U 7 h je 79. pp stavljena na raspolaganje jedna radna satnija za tehničke radove (poljske utvrde, prepreke...). Vlastite patrole izaslane su sve do šume južno i zapadno od majura Ferma, zatim prema majuru Zady. Izaslane su i konjičke patrole (s većim radijusom djelovanja), no njih je oko podneva zapovj. divizije opozvalo. S obzirom na veliku razvučenost mostobrana i snaga na raspolaganju za njegovu obranu, već u prijepodnevnim satima 7. lipnja u zapovj. brigade pojavile su se sumnje hoće li uopće biti moguće obraniti mostobran od nadmoćnih napadača. Zbog toga je 7. div., odnosno njezinu načelniku stožera, bojniku Wittichu, telefonski poslano pitanje:

"Postoji li namjera da se mostobranu sličan položaj istočno od Torgowice bezuvjetno drži? Ako ne, upozoravamo da bi eventualno povlačenje uz dodir s nepr. bilo moguće samo uz najteže gubitke i da postoji opasnost da nepr. zajedno s našim snagama stigne do mosta."

Odgovor je glasio:

"Ta namjera postoji i dalje!"

Odgovor je priopćen 79. pp. U 11 h stigla je od zapovjednika divizije dispozicija za eventualno povlačenje i odmah je poslana podređenim snagama.

Sve do 16 h pješ. i konj. patrole, kao i art. promatrači, koji su bili na točkama s dobrim pregledom, javljali su samo o nepr. patrolama, manje ili više dugačkim, ali rijetko zaposjednutim rojnim⁴¹ linijama, često i pomacima snaga prema natrag. Na te je rojne linije naša art. – kad god je bilo moguće – otvarala

³⁹ Isto, 398.

⁴⁰ ÖULK IV, 398-399.

⁴¹ Izraz je preuzet iz izvornika.

vatru. No oko 16:15 iz šuma zapadno od Kol. Malewanka izvršen je iznenadni napad; Rusi su nastupali u 6-10 gustih streljačkih linija (oko 1 pješaka brigada!) prema desnom krilu i sredini 79. pp. Napad se unatoč odmah otvorenoj puščanoj i art. vatri nije moglo zaustaviti. U 16:20 79. pp javlja da se tako žestokom napadu ne može oduprijeti.

Zap. divizije zapovjedio je:

“Izdržati!”

Ta je zapovijed odmah prenesena 79. pp. U međuvremenu je 79. pp odbila već četiri napada i s Rusima se bore prsa u prsa. Na dojavu iz pukovnije da je sredina probijena, naredio sam zapovj. pukovnije da postupi prema vlastitoj procjeni, na što je on odmah zapovjedio povlačenje. U isto je vrijeme i od divizije stigla zapovijed za povlačenje. Dvije bitnice, koje su se još nalazile na sjev. obali Ikwe, također su u 16:25 dobile zapovijed za povlačenje, da ih ne bi eventualno izgubili. Bitnice na južnoj obali pokrivala su to povlačenje.

Povlačenje 79. pp izvršeno je uz najveće teškoće i gubitke, budući da je veliki dio bio u neposrednoj blizini protivnika ili u kontaktu s njim. Povlačenje do mosta odvijalo se preko 2 km širokog, potpuno otvorenog terena kojim je dominirala jedna uzvišina u ruskim rukama, s rijekom Ikwom iza leđa, preko koje su vodila dva mosta, od kojih je sjeverniji bio u odsjeku 14. brigade i nije dolazio u obzir za povlačenje. Desna krilna satnija povukla se preko Rudlewog, bojna I/79. (bojnik Möller s tri satnije) prešao je preko mosta kod mjesta Podgajcy, a srednji dijelovi pukovnije usmjereni su na Torgowicu i morali proći otvorenim terenom, na kojem su bili izloženi najžešćoj puščanoj, stroj. i art. vatri i otpjeli velike gubitke.

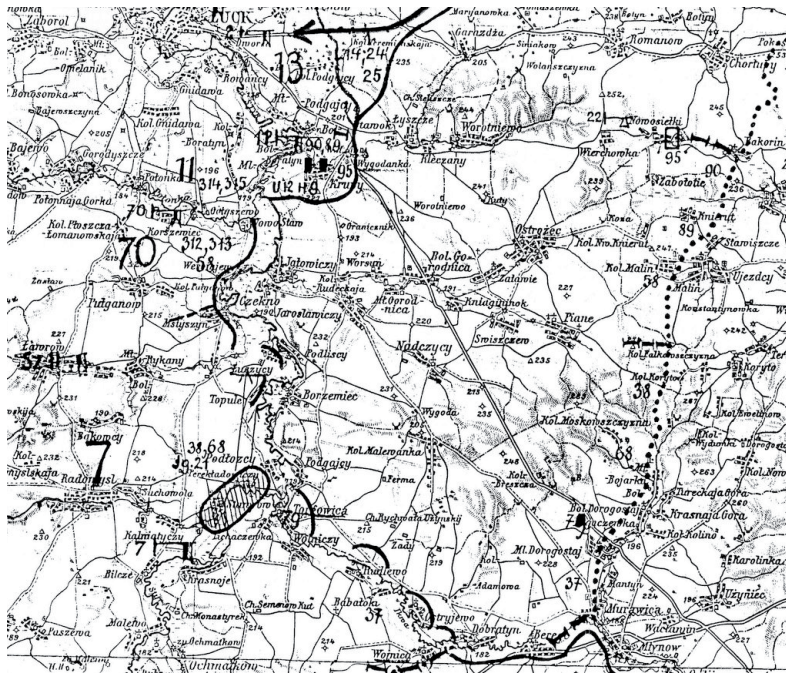
Sjeverni most u Torgowici (koji je vodio u odsjek 14. pj. brigade) u 17 h digao je u zrak satn. Hodum (zap. SB 1/13.)⁴². Južni most, prema kojem su hrlili dijelovi 79. pp i koji je imao dovoljnu propusnost za uredno povlačenje svih koji do njega stignu, po naredbi satn. Rumlera (kojeg je zap. pukovnije zadužio za odabir pravog trenutka uništenja mosta) dignut je u zrak tek u 17 h 15', kad su se već neprijateljski odredi (pomiješani s vlastitim) našli na kraju mosta i postojala je opasnost da most padne u neprijateljske ruke, što bi imalo nesagledive posljedice. Za uništenje 1 km dugog mosta ionako je bilo potrebno određeno vrijeme. Zbog toga se teška srca moralo žrtvovati sve one koji još nisu stigli do njega. Osobne značajke sat. Rumlera bile su jamstvo za to da će most biti uništen tek u zadnjem trenutku. Taj iznimno hrabar, hladnokrvan i iskusan časnik u tim je teškim trenucima na kocku stavio svoj ugled i potpuno sačuvao razboritost, dajući naredbu za dizanje mosta u zrak tek u zadnjem trenutku, trenutku najveće opasnosti. Za to zaslužuje najpotpunije priznanje i vjerujem da će ovaj prikaz posve raspršiti sve glasine o preranom uništenju mosta.

Mnogo se ljudi plivanjem spasilo od zarobljenštva.

Gubici 79. pp tog su dana iznosili: 37 gažista i oko 1400 ljudi te 7 strojnica. Najveći dio od toga otpada na teške borbe i povlačenje u strahovitoj nepr. vatri. Pukovnija 79 u tim se borbama – kako su mi javili zapovj. bojne – borila s izvanrednom hrabrošću i svoju dužnost ispunila u najvećoj mogućoj mjeri.⁴³

⁴² 13. Saper bojna iz Zagreba.

⁴³ ÖStA-KA, NFA 7. PD, Gefechtsbericht K. u. K. 71. IBrig za vrijeme 4. – 10. 6. 1916., Op. br. 620, kut. 425.

Područje djelovanja 79. pješačke pukovnije od početka proboja (točkasta crta) do 7. lipnja 1916. godine. Razmjer karte 1 : 75 000 (izvor: JERÁBEK, "Die Brussilowoffensive", prilog karata).

Tijekom poslijepodneva 8. lipnja 7. PD pretrpjela je snažne ruske napade i doživjela katastrofalne gubitke. Oko 14 sati XXXII. ruski korpus krenuo je prema selima Kolonija Malewanka i Uzyniec i prema donjem toku Ikve. Tu je kraj sela Mlynow 46. LW PD uspjela odbiti ruski napad, a 37. pješačka pukovnija iz Nagyvárada kraj mostobrana Rudlewo povukla se bez većih gubitaka. No kraj Torgowice, prilikom napada 2. finske streljačke divizije, "Jelačićevci" su pretrpjeli iznimno teške gubitke. Najveći je dio pripadnika zarobljen. Rusi navode da su tu zarobili 42 časnika i 2060 vojnika. Vjerojatno se ovaj podatak odnosi na borbe 6. i 7. lipnja.⁴⁴

Desno krilo 7. PD moralo se u tim borbama povući na nove položaje, oko 2 km južno od rijeke Ikve, a od Torgowice ju je progonila samo jedna ruska pukovnija. Divizijsko zapovjedništvo javlja da je zbog povlačenja moral vojnika jako pao i da su s početnih osamnaest tisuća pali na samo sedam tisuća vojnika.⁴⁵ Zbog nedostatka pričuva bilo je upitno je li divizija uopće sposobna braniti nove položaje. Zbog toga je zapovjednik C. i. kr. 1. armije general Pavao Puhalo⁴⁶ bio opravdano zabrinut za sigurnost svojega lijevoga armijskog boka.

⁴⁴ JERÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 539-540; ÖULK IV, 402.

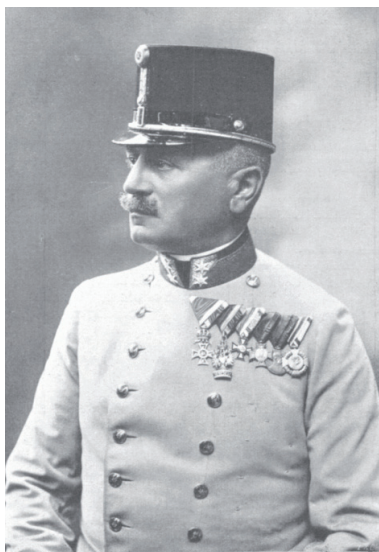
⁴⁵ ÖULK IV, 402.

⁴⁶ General Pavao pl. Puhalo od Brloga rođen je 22. veljače 1856. u mjestu Brlog kraj Brinja u Lici.

Da bi poboljšali sustav vođenja i zapovijedanja na tom dijelu bojišta, AOK odlučuje da 7. PD uđe u sastav 1. armije, čime je 8. lipnja zona odgovornosti između 1. i 4. armije izmijenjena. Time je završilo djelovanje naših "Jelačicevaca" u sastavu Korpusa Szurmay počevši od krvavih bitaka za Karpate od siječnja do svibnja 1915. godine.⁴⁷

Povlačenje Puhalove 1. armije iza crte Plaszewka – Styr – Lipa (10. – 15. lipnja)

Stavka je nakon početnoga ruskog uspjeha htjela da Brusilov nastavi proboj prema Ravi Ruskoj da bi odsjekao lijevo krilo austrougarske vojske na rijeci San. Ali zbog velikih gubitaka i kroničnoga nedostatka logističke potpore Brusilov više nije imao dovoljno snaga za provedbu te zadaće. Usput je uočio opasnost koja mu je prijetila od Kowela, zbog čega je zamjerio generalu Kaledinu što nije prije zauzeo taj grad, kada ondje nije bilo većih protivničkih snaga. I Evertov front na sjevernom dijelu bojišta tijekom 14. lipnja nije krenuo u napad. Brusilov mijenja svoje planove i nastavlja s proširivanjem proboja između austrougarske 1. i 4. armije. Rusi u tim borbama uspijevaju probiti obranu mostobrana kod sela Krupy i mostobran se mora evakuirati prema zapadu. Tijekom večeri 9. lipnja još nije bilo jasno kada će se i gdje zaustaviti povlačenje i eventualno započeti s dugo očekivanim protunapadom.

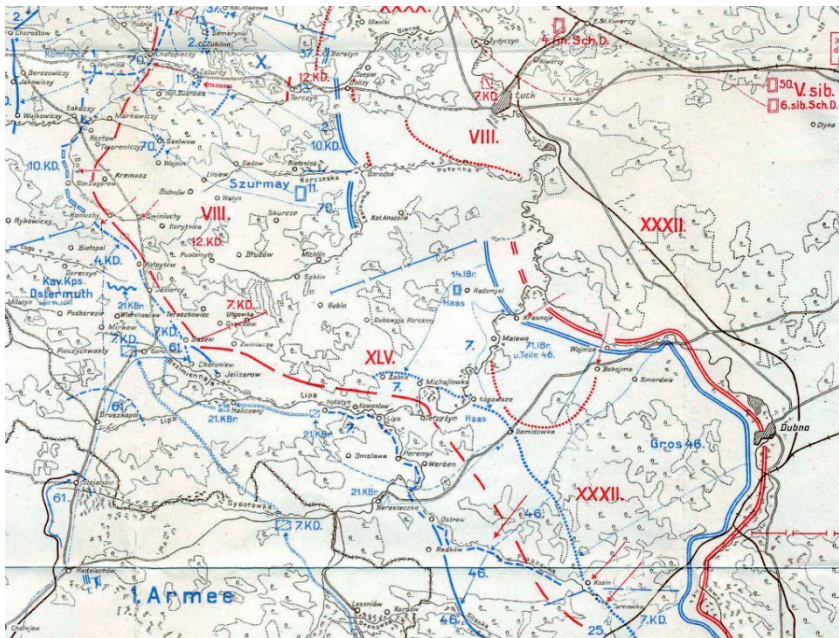

Austrougarski general Pavao pl. Puhalo od Brloga (izvor: Wikipedia)

⁴⁷ ÖULK IV, 402; JEŘÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 284-285. Jeřábek se poziva na izvor iz dokumentacije AOK-a, gdje se navodno nalazi jedan bojni izvještaj 79. pp koji bi u budućim istraživanjima trebalo pokušati pronaći: [AOK, kut. 524, GB IR79](#).

U rano jutro 10. lipnja ruski XXXII. korpus s tri divizije napao je prostor između sela Krasnoje i Wojnica, čime je obuhvatio desno krilo 7. PD i lijevo krilo 46. SchD generala Augusta Urbanskog. Rusi su time htjeli izbiti do položaja 71. PBrig, u čijem su sastavu i “Jelačićevci”. Prvi su pokušaji zaustavljeni snažnom artiljerijskom vatrom obrane. Nakon toga Rusi kreću prema selu Krasnoje, gdje su zatekli snage Grupe Haas – većinom ostatke 14. PBrig – koje su bile preslabe da ih zaustave. Da bi izbjegla obuhvat i uništenje, 71. PBrig morala se tijekom jutra povući prema širem području sela Michajlowka.

Oko podneva Rusi upadaju u selo Bokujma i nastavljaju prodor prema jugoistoku, prema praznini nastaloj između 46. SchD i 7. PD. kod sela Malewo. Grupa Haas pokušava spriječiti ruski prodor, što čine i dijelovi 46. SchD kraj sela Smordwa, ali bez uspjeha. Ubacuje se pričuva – 21. KBrig – u prostor između 1. i 4. armije, prvenstveno u zahvat važne ceste koja vodi od sela Beresteczko prema Demidowki, gdje su Rusi nakratko zaustavljeni. Snage Grupe Haas zatekle su se na uzvisinama između sela Demidowka i Lopawsze, a 14. PBrig iz sastava 7. PD zapadno od rijeke Styr. Temeljna zadaća tih snaga bila je što dulje zadržati Ruse na tom pravcu.

Povlačenje 1. armije generala Pavla Puhala od 10. do 15. lipnja (izvor: ÖULK IV, Prilog 22, dio)

Stanje 1. armije tijekom poslijepodnevni sati postaje veoma teško. Rusi su uspjeli probiti bojišnicu između već razbijene 71. PBrig iz sastava 7. PD i lijevoga krila 46. SchD, nakon čega su dvije ruske divizije krenule prema jugu. Tako snažne napadne snage nije se moglo zaustaviti. Stanje se znatno

pogoršava kada čitav ruski XVII. korpus 11. armije kreće u napad od sela Sapnowa prema snagama austrougarskoga XVIII. korpusa. General Puhalo koristi Conradove ovlasti i povlači dio ugroženih snaga, osobito XVIII. korpus i 7. PD, na novu crtu obrane između sela Michajlowka – Zabcze.⁴⁸

Što se tijekom 10. lipnja događalo u zoni odgovornosti 71. PBrig saznajemo iz brigadnoga bojnog izvještaja:

Do 6 h su kod 37. i 79. pješačke pukovnije iz sastava 71. PBrig s lakoćom odbile tri nepr. napada. Pritom je nepr. posebno od naše art. vatre otrpio teške gubitke. Od 38. pp⁴⁹ još uvijek nije dojavljeno nikakvo nepr. napredovanje prema vlastitim položajima. Zbog lako odbijenih napada, raspoloženje je – posebno kod 37. i 79. pp – bilo povišeno. No oko 6 h 20' je 38. pp iznenada javila da se nepr. na lijevom krilu, kod vlastelinstva Krasnoje, probio i da su u protunapad poslani dvije satnije pučkog ustanka.

Bilo kakvu daljnju dojavu od te pukovnije zap. brigade više nije primilo, budući da je bila prekinuta telef. veza. Položaji 37. i 79. pp bili su čvrsto u našim rukama i svi su napadi pješ. i art. vatrom glatko odbijeni.

U 9 h 15' javila je 79. pp da je fronta na njezinu lijevom krilu zbog proboja kod 38. pp počela popuštati i da su Rusi već iza njihovih leđa stigli do Semenowa Kuta. Brigadir je tada polubojni III/38. pučkoustaške pješačke pukovnije (koja se našla u zoni njegove odgovornosti) dao zapovijed za protunapad na Ruse koji su nastupali prema lijevom krilu 79. pp.

Oko 9 h 25' stigao je glavnostožerni časnik brigade i javio da su manji dijelovi 38. pp u povlačenju prema Bl. Monastyreku, da su stigli u jugozap. smjeru do šume južno od naselja Krasnoje, tvrdeći da su jedini koji su se uspjeli spasiti, dok su svi ostali iz 38. pp pobijeni ili zarobljeni.

U to vrijeme još su jedan dio bojišta 79. pp kao i cijelo bojište 37. pp bili intaktni, unatoč snažnim nepr. frontalnim napadima. Oko 9 h 35' brigadir je odaslao glavnostožernog časnika da bi priveo malobrojne raspoložive pričuve zapadno od Ochmatkova. U međuvremenu se nastavio protunapad; 79. i 37. pp dobile su zapovijed da izdrže. Međutim oko 10 h Rusi su osvojili visinski greben s kotom 214 južno od Semenowa Kuta i tako je protunapad polubojne koja se mučno uspinjala po padinama te uzvisine zbog goleme nepr. nadmoći propao.

Oko 12 h dosegnuta je Demidowka. Tamo je zap. brigade preuzeo GM Plivelić, koji se vratio s odmora. Prva njegova zapovijed bila je na uspostavi mostobrana kod Demidowke, koji će zaposjesti sve pješaštvo koje pristigne. Artiljerija je prošla južno od Demidowke i zauzela položaje kod majura Kociubnik.

Budući da nepr. nije nastavio progon, GM Plivelić se s pukovnikom Köckom uputio na izvješćivanje u zapovjedništvo 1. armije, a jedan je ordonanc-časnik u istu svrhu poslan u zapovj. 7. divizije.

Oko 15 h su ostaci pješaštva – ostavivši patrole u Demidowki – otišli pred majur Kociubnik da bi zaštitili ondje raspoređenu artiljeriju. Opkoparska /

⁴⁸ ÖULK IV, 467 i Prilog 22.

⁴⁹ Pukovnja iz mađarskoga grada Kecskeméta.

sappeur/ satnija 1. / 13. opkoparske bojne dobila je nalog da mostove kod Demidowke i Rudka pripremi za rušenje.

Gubici 79. pp ovog su dana iznosili: 33 gažista, 539 ljudi iz momčadskog sastava i četiri strojnice, a 37. pp izgubila je 22 gažista, 1826 dočasnika i vojnika i pet strojnica.⁵⁰

Tijekom 11. lipnja Puhalova 1. armija uspostavlja novu crtu obrane između sela Berezcy i Zabrze, a u noći 11./12. lipnja prebacila je svoje lijevo krilo iza potoka Lipa i Plaszewka. Ostaci 7. PD zauzeli su položaje na južnoj obali potoka Lipa kraj sela Holatyn. U nastavku borbi tijekom 14. lipnja pokreće se sjeverno krilo ruske 11. armije generala Vladimira Viktoroviča Saharova, i to težišno na položaje 7. PD i "Jelačićevaca", što ih primorava da se do 15. lipnja u sastavu dijela obrane 1. armije povuku iza potoka Sitenke.⁵¹

Linsingenov plan protuudara i Brusilovljeve protumjere

Rezultati Brusilovljeve lipanjske ofenzive bili su iznad svih očekivanja. Time se iz perspektive Antante činilo da su izgledi za pobjedu veoma dobri. Antanta početkom 1. srpnja napokon odlučuje započeti veliku kombiniranu ofenzivu u Francuskoj. Pun povjerenja, načelnik engleskoga Glavnog stožera general Wiliam Robertson napisao je 30. lipnja francuskom glavnom zapovjedniku generalu Josephu Joffreu:

Ako uzmemo u obzir sadašnju situaciju Centralnih sila, moramo se složiti da ne bismo htjeli biti na Falkenhaynovu mjestu.⁵²

U isto vrijeme pokreće se ruski Zapadni front na njemačke snage Grupe armija princa Leopolda, koji nije uspio postići nikakve veće učinke osim velikih gubitaka, koji su iznosili oko četrdeset tisuća vojnika. Stavki je napokon postalo jasno da protiv Nijemaca nemaju nikakvih izgleda i tu odustaju od svih daljnjih operacija. Brusilovu se upućuje većina pričuva s toga pravca, od čega je ustrojena nova Specijalna armija generala Bezobrazova radi proboja do Kowela. Ni napadi ruskoga Sjevernog fronta iz pravca Rige (16. – 23. srpnja) nisu urodili važnijim rezultatima.

Brusilovljev je uspjeh za Centralne sile postao veoma složen problem koji je trebalo što prije riješiti. Postojala je opravdana zabrinutost da se Rusi probiju preko Karpata, što bi prouzročilo nesagledive posljedice za sigurnost Monarhije. Između njemačkoga i austrougarskoga vodstva vode se rasprave kako reorganizirati raspoložive resurse i već iscrpljenog Brusilova odbaciti prema istoku. Njemačka vojna prisutnost znatno je povećana na tom pravcu, zbog čega traže veći utjecaj u odlučivanju, što general Franz Conrad von Hötzendorf nije htio prihvatiti. Conrad je predložio njemačkom načelniku Glavnog

⁵⁰ ÖeStA-KA, NFA 7. PD, Bericht K. u. K. 71. IBrig za vrijeme 4. – 10. 6. 1916., Op. br. 620, kut. 425.

⁵¹ ÖULK IV, 470-474.

⁵² *Isto*, 571.

stožera Erichu von Falkenhaynu da bi sve raspoložive vojne efektivne trebalo koncentrirati na području između crta Brest-Litovsk – Rowno na sjeveru i rijeka San i Dniester (Dnjestar) na jugu te Ruse snažnom protuofenzivom napokon izbaciti iz rata. Radi toga je Conrad bio spreman povući još dvije divizije s Talijanskoga bojišta, ali je usput napomenuo da je “300 njegovih bojni prema 620 talijanskih minimum snaga koje mogu spriječiti napredovanje Talijana u unutrašnjost Monarhije”.⁵³

Nakon sagledavanja cjelovite situacije, AOK daje smjernice generalu Linsingenu da što prije provede pripreme za protunapad jer se situacija na bojištu sve više pogoršavala. Upućene su mu njemačke pričuve iz divizije Smekal, Grupe Gronau, Grupe armija Princa Leopolda, Korpusa Bernhardi i drugih. Tako je imao na raspolaganju približno devet novih i odmornih divizija, koje su upućene u Kowel, gdje će se pripremiti za protuudar. General Linsingen podnosi vrhovnom zapovjedništvu prijedlog plana protunapada tijekom 12. lipnja. Planirao je odbaciti Ruse snažnom napadnom skupinom usmjerenom na lijevo (južno) krilo njihove 8. armije. Nositeljem napadnih operacija imenovan je pruski general konjaništva Georg von der Marwitz.

General Linsingen izdao je zapovijed o pokretanju protuofenzive koja je trebala započeti 16. lipnja. Treba napomenuti da je napad počeo u trenutku dok su se još uvijek pojedini dijelovi Puhalove 1. armije povlačili uz pretrpljene gubitke od 10 500 ljudi. Bez obzira na gubitke, Puhalova armija morala je dio snaga izdvojiti za planirane napadne operacije. I Rusi su u tim borbama pretrpjeli velike gubitke, pa je i njihova udarna moć znatno oslabila. I tako počinje nova aktivnost dvaju potpuno iscrpljenih protivnika. U središtu Grupe armija Linsingen⁵⁴ provedeni su uspješni proboji dubine 8 do 10 km prema istoku, što je za početak bilo obećavajuće. Austrougarsko vrhovno zapovjedništvo zahtijeva da zapovjednici 1., 2. i 7. armije prate Linsingenove aktivnosti s osnovnim ciljem zadržavanja crta obrane bez obzira na neke lokalne ruske uspjehe.⁵⁵

Za nas su važne napadne aktivnosti lijevoga krila 1. armije, gdje 7. PD, ojačana s 42. pješačkom pukovnijom iz Terezina (Češka),⁵⁶ kreće prema selima Dubowyja – Korczmy. Osvaja uzvisine sjeverno od potoka Lipa kod sela Nowostaw i Holatyn te ih unatoč snažnim neprijateljskim protunapadima uspijeva zadržati. Istovremeno se 61. PD kraj sela Bludow probija oko 6 km naprijed, ali se zbog jakoga ruskog protuudara do večeri mora povući na svoje početne položaje. Time su propali planovi o spoju 7. i 61. PD kraj sela Gubin. Konjaničke postrojbe na spoju 1. i 4. armije također su trebale krenuti u proboj, ali su morale od toga odustati.

⁵³ *Isto*, 486.

⁵⁴ Sastava: 4. armija i Grupa Marwitz.

⁵⁵ *ÖULK IV*, 489 i Prilog 22.

⁵⁶ Iz sastava 46. SchD.

Napadi se nastavljaju tijekom 17. lipnja. Austro-njemački obavještajci uspjeli su presresti ruske radioporočke iz kojih je bilo očito da radi osvajanja važnoga grada Brody oni pokreću nove napade s XXXII. i XVII. korpusom prema c. i kr. 1. i 2. armiji. Već u večernjim satima 17. lipnja počinje snažan ruski napad između sela Korsow i Ostrow na položaje 46. SchD, zbog čega se ona djelomično povlači. Tijekom 18. lipnja ubacuju se pričuve – među njima i dijelovi 7. PD s “Jelačićevcima” – koje se uspijevaju probiti sjeverno od Luga. General Emil Baumgartner grupirao je glavninu svoje 7. PD na širem području sela Smolawa i Beresteczko da bi, ako 46. SchD dođe u još težu situaciju, prebacio snage na ugrožena područja. No zapovjedništvo Grupe armija zabrinula je opasnost da Rusi još snažnije krenu na ostatak 7. PD sjeverno od sela Lipa, pa se onamo upućuju pojačanja. Kako je 46. SchD na kraju uspjela zaustaviti Ruse, time je 7. PD bilo u cijelosti omogućeno preusmjeriti se na napadna djelovanja.⁵⁷

Nakon tri dana Linsingenove ofenzive nisu postignuti neki veći rezultati, pa se prelazi u obranu da bi se Ruse spriječilo u proboju prema veoma važnom gradu Kowelu, ali i Lavovu. U to vrijeme s ostalih bojišta pristiže 7 i pol njemačkih i četiri austrougarske divizije. Ta je svježna snaga trebala ostvariti dugo očekivanu premoć nad već iscrpljenim ruskim snagama. Stoga Linsingen tijekom 19. lipnja odlučuje organizirati novu napadnu skupinu pravcem djelovanja selo Stojanow – Luck, kojom će zapovijedati pruski general konjanništva Eugen von Falkenhayn. Za osnovu će mu poslužiti 48. PD podmaršala Gabriela, koja je pristizala iz Južnoga Tirola. Ta je divizija tijekom 20. lipnja razmještena na širem području naselja Radziechow – Stojanow.⁵⁸

“Jelačićevci” se između 11. i 20. lipnja nalaze na širem području sela Beresteczko. Preživjeli vojnici grupirani su u I. i II. bojnu, koje imaju samo 1090 ljudi, i to nakon provedene popune!⁵⁹ Prema listama gubitaka, ta će pukovnija od 1. do 22. lipnja imati ukupno 4160 ljudi izbačenih iz stroja. Najveći dio gubitaka vodi se u kategoriji “nestali” (4136 pripadnika), što najbolje govori o žestini ruskoga udara na glavnom pravcu proboja i rasula koje je nakon toga nastalo u austrougarskim postrojbama. Gubici su nastali kraj sela Komjatuczki, Babolohy, Kol. Moskowszczyzna, Ml. Bojarka, Bol. Dorogostaj, Lybanowka, Torgowica, Holatyn i Semenow Kut⁶⁰.

Nastavak protuofenzive prema Lucku (21. – 29. lipnja)

Radi definiranja strateških planova i načina njihova provođenja tijekom 23. lipnja održava se Berlinska konferencija, na kojoj se među ostalim rasprav-

⁵⁷ ÖULK IV, 494.

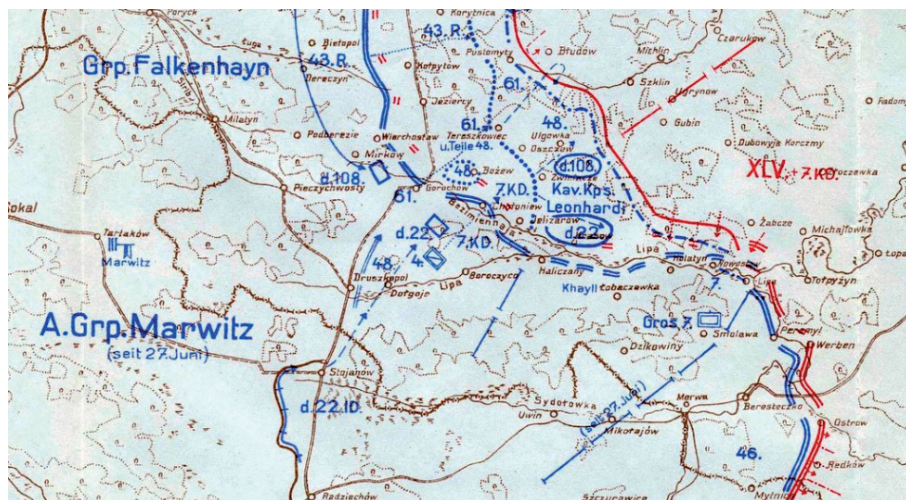
⁵⁸ Isto, 502.

⁵⁹ ÖeStA-KA, NFA, 7. ID, OpNr 620 od 20. 6. 1915., kut. 425.

⁶⁰ ÖeStA-KA, Tagebuch K. u. K. 71. Infanteriebrigade-komando za vrijeme 1. 12. 1915. – 11. 6. 1916.; Verlustlisten IR 79, kut. 114. Nažalost, nisu pronađeni popisi izgubljenih vojnika i časnika za razdoblje 1. – 20. lipnja 1916. godine.

ljalo i o statusu Rumunjske. Naime, ruske pobjede nad snagama Centralnih sila Rumunje su sve više približavale Antanti. Stanje na Talijanskom bojištu bilo je relativno zadovoljavajuće. Zbog teške situacije na Istočnom bojištu AOK zauzima ofenzivu u Južnom Tirolu u trećem tjednu mjeseca lipnja i počinje prebacivati znatan dio resursa u borbe protiv Rusije. Zbog prekida Južnotirolske ofenzive protiv Talijana odande je konačno počela pristizati dugo očekivana teška artiljerija na Istočno bojište.

Grupa armija Linsingen tijekom 21. lipnja nastavlja započetu protuofenzivu na širem području oko grada Lucka. Za to su ojačana dva krila – Grupe Falkenhayn i Bernhardt – prije svega snagama koje su pristizale s Talijanskoga i Zapadnoga bojišta. Tim se snagama pokušalo obuhvatiti klijestima ruske snage oko Lucka. Zbog smanjenja ruskih aktivnosti Puhalova 1. armija ostala je u obrani. Istoga dana u večernjim satima general Linsingen zapovijeda generalu Falkenhaynu da pokuša proboj svojim glavnim snagama između sela Bludow i Watyn, desnim krilom krene prema selu Michlin, a Puhalova 1. armija sa 7. PD trebala se probiti preko potoka Lipa. Ali zbog iznenadnoga ruskog napada povlače se zaštitnice 7. PD sa sjeverne obale potoka na veoma uzak mostobran, zbog čega se prekida napad na tom pravcu. Do 23. lipnja ostvaren je neznatan napredak i na ostalom dijelu bojišta. Grad Luck ostao je izvan operativnoga dosega austro-njemačkih snaga.

Protuofenziva Grupe armija Linsingen i operacije Armijske grupe Marwitz od 21. do 29. lipnja. Naša je 7. PD kraj sela Lipa (izvor: ÖULK IV, Prilog 23, dio).

U ranim jutarnjim satima 24. lipnja 7. PD pokušava novi napad. Njezina 68. pp / 14. PBrig uspjela se probiti na uzvisine sjeverno od sela Nowostaw i Holatyn, ali je istovremeno izgubljen most u selu Lipa, zbog čega se divizija u cijelosti povlači na južnu obalu. Akcije su na tom pravcu morale zastati. Ali tijekom dana Konjanički korpus Leonhardt potiskuje Ruse s područja sjever-

no od potoka Lipa i istočno od sela Zwiniacze i ponovno uspostavlja vezu sa zapadnim krilom 7. PD. Ni Rusi ne miruju. Tijekom noći su pokrenuli nekoliko protunapada kraj sela Pustomyty, čime primoravaju protivničke snage na prelazak u obranu. Nakon neuspjeloga napada prema području sela Bludow – Watyn Falkenhayn zapovijeda svojim snagama da se privremeno utvrde na dostignutim linijama dok ne pristigne dugo očekivana teška artiljerija.⁶¹ Nedostatak teške artiljerije glavni je uzrok što Falkenhaynove snage nisu uspjele krenuti naprijed. Stoga je general Linsingen odlučio reorganizirati i ojačati napadne snage. Falkenhaynovu skupinu ojačava s njemačkom 22. PD, a 7. PD s “Jelačičevcima” ojačana je s pričuvama iz Puhalove 1. armije, ali i dijelovima njemačke 108. PD. Tako je 27. lipnja GdK. Marwitz preuzeo zapovjedništvo nad novom armijskom grupom, a snage GdK. Falkenhayna bit će stavljene pod njegovo zapovjedništvo. Falkenhayново desno krilo sastojalo se od četiri divizije: austrougarske 7. i 48. PD i njemačkih 22. i 108. PD. Te su snage trebale težišno djelovati između sela Zabcze – Gubin.⁶²

Nova armijska grupa (AGrp) Marwitz trebala je tijekom 30. lipnja nastaviti s napadom prema Lucku, s težištem djelovanja na južnom krilu između mjesta Lipa – Radomysl i Watyn – Bielostok. Tijekom noći i ranih jutarnjih sati 30. lipnja Puhalova 46. LW PD otvorila je iznenadnu artiljerijsku vatru prema ruskim snagama razmještenim na crti između Korsowa i Ostrowa. Zbog jake kiše GdK. Marwitz nije mogao punom silinom uporabiti tešku artiljeriju, ali uza sve vremenske i operativne nedostatke, 7. PD uspijeva se svojim desnim krilom probiti na uzvisine sjeverno od sela Lipa, gdje je naišla na jake ruske otporne točke i pritom pretrpjela veoma teške gubitke. Tijekom 1. srpnja snage susjedne 46. SchD prate desno krilo 7. PD preko Lipe, a tijekom idućega dana čitava 46. divizija napredovala je uz rijeku Styr prema selu Tolpyzyn.

General Marwitz tijekom 2. srpnja nastavlja s krvavim napadima i zapovijeda svojim snagama da bez zaustavljanja nastave potiskivati uzdrmanoga neprijatelja. Tako je 7. PD nastavila progoniti kroz selo Michajlowka svojega dotadašnjega ljutog protivnika – 2. finsku gardijsku diviziju, koja joj je do tada nanijela veoma teške gubitke. Istovremeno napreduju i susjedne divizije. Zbog nepovoljna stanja ruska 11. armija generala Saharova morala je uložiti iznimne napore da prevlada tu opasnu krizu i ubacuje sve raspoložive pričuve na ugrožene pravce. No pokušaj proširivanja mostobrana na rijeci Lipa tijekom 3. srpnja nije uspio. General Marwitz na glavni pravac napada ubacuje 61. PD Grupe Falkenhayn i tako djeluje s pet divizija. Sedma PD uglavnom štiti savezničko desno krilo i do večeri izbija na crtu Michajlowka – Zloczewka. Do 4. srpnja 46. SchD nije uspjela ostvariti proboj između sela Werben i Tolpyzyn, pa je taj zadatak trebala obaviti 7. PD i time se uključiti u nastavak ofenzive. Marwitz neprijatelju nije želio dati priliku za odmor te je naložio svojem pješastvu da nastavi s intenzivnim napadima⁶³.

⁶¹ ÖULK IV, 524 i Prilog 23.

⁶² ÖULK IV, 530; JEŘÁBEK, “Die Brussilowoffensive”, 364-365.

⁶³ ÖULK IV, 629-632.

“Jelačićevci” su u tim borbama pretrpjeli velike gubitke: od kraja lipnja do 8. srpnja u borbama kraj sela Lipa i Michajlowka imali su 60 poginulih, 252 ranjena i 222 nestala vojnika, što najbolje govori o težini borbi. Stradala su ukupno 534 vojnika.⁶⁴

No konačni rezultati protuofenzive bili su ispod svih planskih očekivanja: savezničke snage uspjele su zaustaviti 8. rusku armiju i odbaciti je natrag 10 do 12 km, što je bilo nedovoljno za sigurnost čitavoga bojišta. Obavještajni podaci i izjave zarobljenika nagovještavali su veliki ruski protuudar prema gradu Brody, koji se nalazi na krajnjem desnom krilu Puhalove C. i kr. 1. armije.⁶⁵ Naime, tijekom 4. srpnja ruski general Kaledin trebao je sa svojom 8. armijom pokrenuti ofenzivu prema gradu Vladimir-Volynsky, a 11. ruska armija generala Saharova prema Brodyju. U tim akcijama general Saharov pokrenuo je snažne protunapade protiv 7. PD i njezinih susjeda, njemačkih divizija iz Marwitzove skupine, kao i dijelova 46. SchD stacionirane kraj sela Werben. Marwitz je zbog novonastale situacije morao prijeći u obranu. Čekao je novu šansu za napad, koji je pokrenuo već 6. srpnja.

Podmaršal Theodor von Leonhardi s dvije konjaničke brigade ojačane s bojnama naše 7. PD probio se u večernjim satima 6. srpnja istočno od sela Michajlowka. Međutim taj napad u cijelosti nije uspio, zbog čega sljedećega dana dolazi do zastoja. Od šest pješačkih divizija koje su ušle u borbu tijekom jutra 7. srpnja samo su Nijemci u središtu bojišta uspjeli djelomično odbaciti ruske snage, što je bilo nedovoljno za konačan uspjeh. General Linsingen morao je nakratko prekinuti Marwitzove napadne aktivnosti zbog nedostatka pričuva. Naime, od 4. do 15. srpnja na sjevernom krilu istočno od Kowela Linsingen gubi položaje na rijeci Styr kod sela Czartorijsk i povlači se iza rijeke Stockhod. Tim povlačenjem bitno je ugrožen strateški grad Kowel.⁶⁶

Ipak je austro-njemački protuudar prema Lucku uspio znatno umanjiti već ionako iscrpljene ruske napadne aktivnosti, osobito njihovu logističku potporu, koja se u silnim aktivnostima temeljito istrošila. Brusilov je još uvijek sanjao o prodoru prema strateškim gradovima Kowel, Vladimir-Volynsky, Brody, Lavov i na južnom dijelu bojišta prema području Halicz-Stanislaw (ukr. Ivano-Frankivsk), ali za to više nije imao dovoljno resursa.⁶⁷ Nedostatak pušaka i streljiva bio je veoma izražen, pa su neke njegove postrojbe prenaoružane sa zarobljenom austrougarskom vojnom opremom. Ruski Jugozapadni front imao je između 4. i 7. srpnja gubitke od približno pet tisuća časnika, šezdeset tisuća poginulih vojnika, više od 370 tisuća ranjenih i oko šezdeset tisuća nestalih u borbama.⁶⁸

⁶⁴ ÖeStA-KA, Verlustliste IR 79 broj 20/1916.

⁶⁵ ÖULK IV, 537 i Prilog 23.

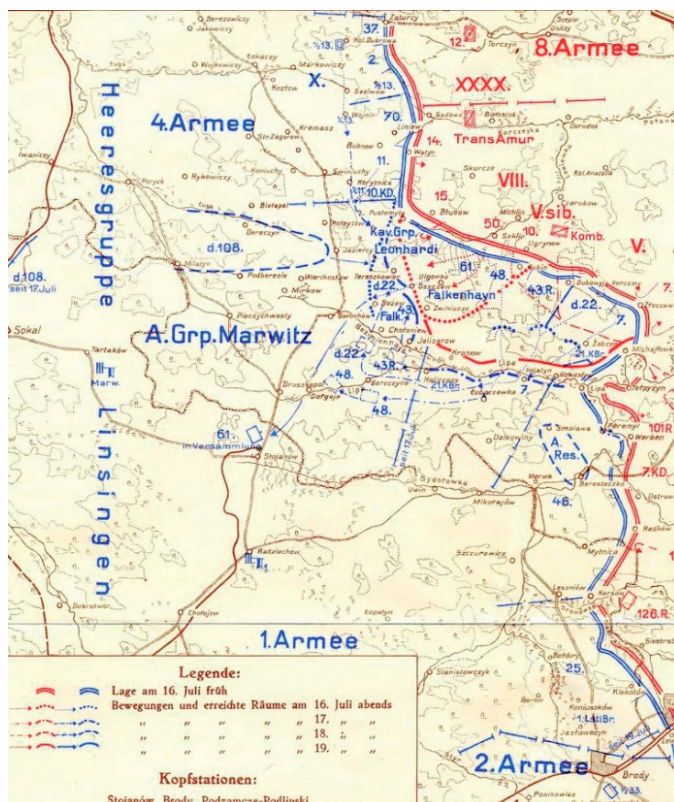
⁶⁶ *Isto*, Prilog 26.

⁶⁷ *Isto*, 535.

⁶⁸ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 111; STONE, *The Eastern Front*, 260.

Armijaska grupa Marwitz povlači se iza rijeke Lipa (16. – 19. srpnja)

Nakon popune Rusi kreću dalje. Tijekom 16. srpnja ruski V. korpus pokušao je probiti desno krilo Armijske grupe Marwitz između naselja Michajlowka i Zloczewka, što je zaustavila obrana 7. PD. Ali samo nakratko. Nešto sjevernije, ruski V. sibirski i VIII. korpus do sumraka uspijevaju prema jugozapadu potisnuti snage Korpusa Falkenhayn i Konjaničke skupine Leonhardi. Zbog toga se povlače i snage na desnom krilu poput 7. PD i njemačkih 22. PD i 43. RD. Tijekom 17. srpnja 7. PD, uključujući pridodanu 21. KBrig, povukla se na južnu obalu rijeke Lipa prema selu Haliczany, a 22. i 43. divizija uspjele su zadržati crtu obrane do sela Boroczycze i time zaštititi snage u povlačenju. Nakon što su posljednji vojnici prešli rijeku, mostovi su dignuti u zrak. Da bi nova obrambena crta na rijeci Lipa mogla biti kvalitetna, preraspodjeljuju se snage, među kojima je 7. PD s pridodanom 21. KBrig stavljena pod zapovjedništvo 1. armije⁶⁹.

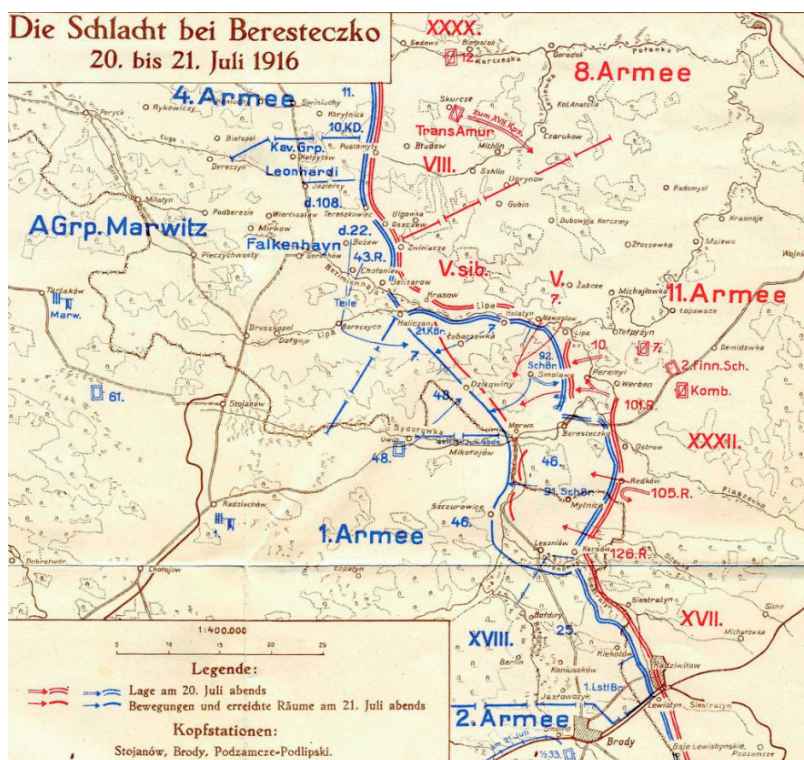
Operacije Armijske grupe Marwitz 16. – 19. srpnja i povlačenje 7. PD na potok Lipa (izvor: ÖULK IV, Prilog 26, dio)

⁶⁹ ÖULK IV, 627 i Prilog 26.

Bitka za Brody 22. – 28. srpnja – “Jelačićevci” u bitki kraj sela Beresteczko (20. – 21. srpnja)

U međuvremenu je ruska 11. armija nastavila napad na Linsingenove armije, a između 21. i 26. srpnja gotovo je izbacila iz borbi austrougarsku 1. armiju. Lijevo krilo austrougarske 2. armije odbačeno je kraj Brodyja. Stanje postaje sve kritičnije u zoni odgovornosti austrougarske 1. armije. Tijekom 20. srpnja general Pavao Puhalo traži od generala Linsingena da ga ojača s 48. PD, koja je tijekom proteklih borbi imala velike gubitke, a u međuvremenu je uspjela narasti na 7800 vojnika. Linsingen je prihvatio taj prijedlog i zapovjedio 48. PD da odmah krene prema selu Uwin i razmjesti svoje snage neposredno iza 7. PD.

Zapovjednik 46. SchD general Urbánski pokrenuo je napad kraj sela Beresteczko prema sjeveroistoku zajedno s 42. pješačkom pukovnijom i pola zagrebačke 31. lovačke bojne. Ostale četiri satnije zagrebačkih “lovaca” bile su u sastavu 92. streljačke brigade kraj sela Smolawa. Tijekom dana se 7. PD našla na potoku Lipa između naselja Haliczany i Nowostaw pod snažnom ruskom artiljerijskom vatrom, ali u početku bez napada pješništva.

Borbe kod sela Beresteczko 20. – 21. srpnja (izvor: ÖULK IV, Prilog 26, dio)

Nakon ponoći 20./21. srpnja ruska 7. PD/V. korpusa 11. armije prelazi na južnu obalu rijeke Lipa i u svanuće probija spojna krila 7. PD i 46. SchD kraj sela Nowostaw. Rusi se ubrzo probijaju do šume zapadno od sela Smolawa, čime su zaprijetili obuhvatom lijevoga krila 46. SchD. Puhalo mora zapovjediti povlačenje sjevernoga krila te ubacuje iz pričuve 48. PD na položaje oko sela Dzikowiny, a prema selu Haliczany povlači 7. PD s pridodanom 21. KBrig. General Urbánski (46. SchD) raspoređuje svoje snage desno od 48. PD, uz lijevu obalu potoka Sydolovka i sela Korsow, gdje se veže sa snagama austrougarskoga XVIII. korpusa. Do večernjih sati svi su vojnici bili na novim obrambenim crtama, a Rusi su uz velike gubitke obustavili daljnje napade.

Linsingen u popodnevnim satima stavlja pod zapovjedništvo generala Marwitz a snage u sektoru sjeverno od potoka Sydolowka i dijeli njegovu armijsku skupinu (njem. *Armeegruppe*) na tri podskupine:

- Grupa Dieffenbach: dijelovi 46. SchD, 48. PD i pojedini njemački odredi
- Korpus Falkenhayn: 7. PD s 21. KBrig te njemačke 22. PD i 43. RD. Unutar Korpusa Falkenhayn ustrojena je Grupa Runckel (7. PD, 21. KBrig i 43. RD)
- Grupa Beckmann: 108. PD i Konjanička grupa Leonhardi.⁷⁰

Zapovjednik austrougarske 2. armije GO. Eduard von Böhm-Ermolli usmjerio je svoju pozornost na predstojeću rusku ofenzivu prema gradu Brody. Zbog povlačenja 1. armije njegov sjeverni bok ostao je nezaštićen. Zbog toga traži da se taj dio bojišta kvalitetno ojača, osobito u zoni odgovornosti austrougarskoga XVIII. korpusa ispred sela Leszniow. Njegovu je zahtjevu udovoljeno i time se htjelo spriječiti daljnje Puhalovo povlačenje, što bi imalo nesagledive posljedice na ukupnu stabilnost bojišta. U suprotnom bi moralo doći do povlačenja dijelova njemu susjednih armija, a Puhalove bi snage ušle u nizinsko područje koje je bilo veoma nepovoljno za uređivanje stabilnih položaja.⁷¹

“Jelačićevci” su u tim borbama i dalje bili u sastavu 7. PD, a od 21. do 24. srpnja izgubili su ukupno 245 pripadnika: 34 poginula, 113 ranjenih i 98 nestalih. Borbe su se odvijale kod naselja Haliczany, Zboriczew i Czierki.⁷²

Da bi se rasteretile snage koje su napadale Kowel na sjeveru, ruski general Saharov sa svojom 11. armijom planira napad prema glavnom gradu Galicije Lavovu. Prije toga mora osvojiti Brody. Bitka za Brody vodila se od 22. do 28. srpnja na spoju lijevoga krila austrougarske 2. armije i 1. armije, a Rusi u njoj uspijevaju osvojiti šire područje oko Brodyja, ali bez dubljega operativnog prodora prema zapadu, odnosno prema Lavovu. Operativno je zahvatila i područje Armijske grupe Marwitz, ali nije imala znatnijih negativnih posljedica na njezin dio bojišta.⁷³

⁷⁰ *Isto*, 633-637; JEŘÁBEK, “Die Brussilowoffensive”, 378-379.

⁷¹ JEŘÁBEK, “Die Brussilowoffensive”, 379-381.

⁷² ÖeStA-KA, Verlustliste IR 79 broj 21 i 22/1916.

⁷³ ÖULK V, 145-146.

Bitka za Kowel, 28. srpnja – 7. kolovoza

Nakon dviju odgoda, Brusilov je 28. srpnja krenuo u napad na Kowel i uspio odbaciti Linsingenovu obranu na širokom potezu uz prugu Rowno – Kowel, ali je zbog pretrpljenih gubitaka morao stati 3. kolovoza dok se ne popuni ljudstvom i materijalnim sredstvima. Brusilov je započeo ofenzivu sa šest armija, koje su raspolagale snagama od 69 divizija (ne računajući na *opolcheniye* formacije⁷⁴). Tim su se snagama suprotstavile oko 62 austrougarske divizije, zajedno sa dvadeset njemačkih.⁷⁵

“Jelačićevci” od 25. srpnja do 13. kolovoza imaju manje gubitke kod naselja Haliczany, Zboriczew i Czierki.⁷⁶

Operacije protiv Rumunjske

Rumunjska je 27. kolovoza objavila rat Austro-Ugarskoj, što je iznenadilo Nijemce, koji su pak idućega dana objavili rat Rumunjskoj. Zbog toga će glavne operacije Centralnih sila u jesen i zimu 1916. biti protiv Rumunjske, nakon kojih je ona izbačena iz rata i najvećim dijelom okupirana. Rusija je za njezinu zaštitu potrošila znatne vojne resurse, koji ju nisu uspjeli spasiti od poraza.⁷⁷ Zbog operacija na Rumunjskom bojištu na pravcu kod Lucka dolazi do zatišja sve do 15. listopada, kada je ruska 11. armija po tko zna koji put pokrenula proboj prema Lavovu, ali će 3. studenoga zbog visokih ruskih gubitaka i iscrpljene logističke potpore borbe biti prekinute.⁷⁸

Može se ustvrditi da je rumunjski debakl na mnoge načine najavio početak kraja ofenzivnih ruskih aktivnosti. Umjesto nade u uspješan razvoj ofenzive tijekom rujna i listopada 1916. trebalo je neplanirano prebaciti 27 divizija da se spriječi potpuni rumunjski kolaps. To je proširilo bojište za novih gotovo 320 km te zajedno s gubitkom od gotovo dva milijuna ljudi u ljeto 1916. do krajnosti otupilo rusku udarnu moć. Prema procjenama Stavke od 15. listopada 1916., vojsci je svaki mjesec bilo potrebno osigurati najmanje tristo tisuća novih vojnika da bi se u šest mjeseci osposobila za eventualna nova ofenzivna djelovanja tijekom 1917. godine. No dolazi do sve većih nereda u ruskoj pozadini. Rusija jednostavno klizi u katastrofalno razoran kaos. U listopadu 1916. životni uvjeti civila postali su krajnje alarmantni, zbog čega počinju sudbonosna revolucionarna gibanja koja će na kraju završiti velikom katastrofom, najprije zbacivanjem cara s prijestolja i nakon toga građanskim ratom.⁷⁹

⁷⁴ Ruska narodna milicija.

⁷⁵ ÖULK V, 122-145.

⁷⁶ Zabilježena su dva poginula, šesnaest ranjenih, jedan zarobljen i četiri nestala pripadnika (ÖeStA-KA, Verlustliste IR 79 broj 23/1916).

⁷⁷ ÖULK V, Prilog 35.

⁷⁸ Isto, 431.

⁷⁹ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 160.

“Jelačićevci” nakon Brusilovljeve ofenzive

Nakon smirivanja stanja na Istočnom bojištu, slobodne snage ubrzano se vraćaju na Sočansko bojište. Naime, padom Gorice u kolovozu 1916. Borojevićeva obrana krajnje je pogoršana, pa je žurno trebalo prebaciti dio snaga s istoka na Soču. “Jelačićevci” na Soču pristižu u nekoliko faza. Tako je 8. kolovoza prilikom povratka dviju bojni sarajevske 48. pješačke divizije upućena treća bojna (III/79.) “Jelačićevaca” i izravno podređena 5. armiji generala Borojevića. To se događa u posljednjoj fazi VI. sočanske bitke i pada strateški važne Gorice⁸⁰. U početku su u sastavu pričuve AOK-a, a poslije se bore u raznim postrojbama kao pridodane snage. Bojna je znatno popunjena novim vojnicima jer je većina njezinih pripadnika izgubljena u krvavim bojevima kraj Lucka.⁸¹

U okviru cjelovitog povratka 48. pješačke divizije polovinom studenoga stižu I. i II. bojna,⁸² a divizija ulazi u zonu odgovornosti austrougarskoga VII. korpusa na Krasu, visoravni između rijeke Vipave i mora. Tijekom zime stiće će i IV. bojna. Uoči Božića zaposjedaju veoma teške položaje prema Fajtem hribu, važnom uzvišenju na južnoj strani Vipavske doline.⁸³ Tu će imati teške gubitke, osobito tijekom druge polovine travnja 1917. oko naselja Spacapani i Bilje i u podnožju Fajti hriba.⁸⁴

Početak studenoga najveći dio pukovnije koji nije izmješten na Soču bio u sastavu Korpusa Falkenhayn/Grupe Litzmann oko naselja Jelizarow i okolice južno od Lucka.⁸⁵ Od preostalih vojnika i pristigle popune ustrojene su samo dvije bojne.⁸⁶ Bilježimo jedan bojni izvještaj satnika Kleindina (?) od 19. studenoga 1916., kada zajedno sa 78. pukovnijom iz Osijeka vode susretne borbe u Voliniji. U tim se borbama iskazao natporučnik Živčić, zapovjednik 12. satnije.⁸⁷

Time “Jelačićevci” nastavljaju svoj krvavi ratni put, ali na sasvim drugom bojištu.

I još jedan važan podatak za hrvatsku vojnu povijest. Kada se zbog katastrofe kod Lucka na najvišoj razini razmišljalo i o smjeni načelnika austrougarskoga Glavnog stožera, taj je položaj ponuđen generalima Svetozaru Borojeviću i Stjepanu Sarkotiću. Sarkotić je Vrhovnom zapovjedništvu odgovorio da se “duhom i karakterom osjeća sposobnim za tu zadaću, ali ponudu mora otkloniti zbog svojega krhkog zdravlja”. Tom je prilikom priložio i svoju procjenu

⁸⁰ ÖULK V, 171.

⁸¹ *Isto*, 69 i 680.

⁸² *Isto*, 680.

⁸³ DUBRAVČIĆ, *Živ sam i dobro mi je!*, 96.

⁸⁴ ÖeStA-KA, Verlustliste IR 79, kut. 211.

⁸⁵ ÖeStA-KA, Verlustliste IR 79 broj 24 i 26/1916.

⁸⁶ Armijska grupa (Armeegruppe) Litzmann bila je pod zapovjedništvom XL. pričuvnog (Res.) korpusa. U njezinom je sastavu bio Korpus Falkenhayn sa 7. PD. Sa 71. PBrig je zapovjedaio brigadir Anton pl. Lešić (ÖULK V, Prilog 24, str. 9).

⁸⁷ ÖeStA-KA, NFA 7. ID, Bericht hautmann Kleindin – OpNr: 320/6 od 19. 11. 1916.

ukupne situacije na svim frontama, iz koje proizlazi potreba za uvođenjem jedinstvenoga zapovjedništva za čitavo Istočno bojište.⁸⁸

Zaključak

Ruski proboj kod Lucka i Okne najteži je poraz koji je Austro-Ugarska doživjela u ratu. Uzrok poraza nije samo odvajanje znatnih snaga za ofenzivu u Južnom Tirolu nego i potpuno zakazivanje austrougarskih korpusnih i armijskih zapovjedništava, koja su se uspravala nakon proboja kod Gorlica tijekom 1915. godine. Do kraja 1916. samo će se otklanjati posljedice golemih gubitaka. Brusilovljevim prodorom postignut je strateški cilj Antante: prekinute su austrougarske operacije u Tirolu i pao je veoma važan mostobran kod Gorice, čime je Italija spašena od poraza, a Nijemci su zbog prebacivanja znatnih snaga na Istočno bojište smanjili intenzitet operacija u Francuskoj.

Dosadašnji je uobičajen stav pojedinih vojnih analitičara da kolaps austrougarskih snaga počiva u premisi da je među većinom Slavena unutar vojske pobijedio osjećaj pripadanja panslavizmu i jednostavno su se odbili boriti protiv svoje "ruske braće".⁸⁹ Brusilov je u planiranju ofenzive osim ostalih strategijskih pretpostavki uzeo za ciljeve prostore za koje je znao da na njima prevladavaju etnički slavenski vojnici. No iz primjera hrvatske 79. pješačke pukovnije, "Jelačićevaca", koja je bila sastavljena uglavnom od Hrvata i Srba i pripadnika 42. domobranske pješačke divizije na južnom krilu bojišta u Bukovini taj stav ne može se u cijelosti prihvatiti. Te su postrojbe u početku operacija podnijele veoma teške i složene zadatke i iskazale primjeren moral u njihovoj provedbi. Ratni put 79. pješačke pukovnije, osobito njihove aktivnosti u borbama na Karpatima u zimu i proljeće 1915., tijekom proboja kod Gorlica u svibnju 1915. i izbijanje do grada Lucka do jeseni iste godine, dokazuje da je moral pukovnije bio na zavidnoj razini iako su je mučili brojni problemi sa zamorom ljudstva, dugotrajnom izloženosti bojnim djelovanjima, lošom logističkom potporom, velikim gubicima i popunom. Treba posebno naglasiti da je ona poslije bila jedna od najboljih austrougarskih pukovnija na Sočanskom bojištu.

Možda najbolje razloge velikog poraza iznosi general Maksimilijan Čičerić (Csicseric) u pismu što ga je poslao generalu Stjepanu Sarkotiću 22. lipnja 1916. godine. Čičerić kaže da se najviše zapovjedništva nisu pobrinula preneti iskustva sa Zapadnoga bojišta i pripremiti vojnike za "materijalne bitke", te da je Istočno bojište zbog Južnotirolske ofenzive protiv Italije nedopustivo osiromašeno u pogledu žive sile i artiljerije. Dalje piše da "snažnu artiljerijsku vatru ne mogu izdržati nikakve snage i utvrđenja. Proboj se može zadržati samo snažnom obrambenom zapornom vatrom i zaustaviti brzim privlačenjem kvalitetnih i spremnih pričuva. Slabo pripremljene i moralno upitne snage u takvim situacijama teško izlaze izvan zaklona. Kada nema dovoljno artiljerije,

⁸⁸ ČUTURA, "Stjepan Sarkotić", 31.

⁸⁹ JUKES, *Carpathian Disaster*, 112.

ili skoro nikakvih pričuva, a u slučaju premoćnog protivničkog prodora sve je izgubljeno.

Pogrešno se držalo da se postojeću glavnu obrambenu liniju ne može osvojiti, a raspored i veličina korpusnih i armijskih pričuva nije bio primjeren zahtjevima bojišta. Izenađenje je bila 'kolosalna ruska artiljerija, koja je sve savnila sa zemljom'. Kada su linije protivnika toliko blizu jedne drugima, ne može se koristiti vlastita artiljerija."⁹⁰

Treba naglasiti da je austrougarsko bojište na spoju krila 4. i 1. armije te 7. armije na južnom krilu bilo do večeri šestoga dana u cijelosti razbijeno. Tako je gotovo trećina austrougarskih snaga na Istočnom bojištu bila zarobljena: oko 193 tisuće ljudi, uključujući 2992 časnika. Ukupni gubici u lipnju 1916. bili su 326 tisuća pripadnika, od toga 6750 časnika,⁹¹ a tijekom tri mjeseca Brusilovljevih aktivnosti austrougarske snage izgubile su 613 587 ljudi, od čega ih je zarobljeno 327 388. Izgubljeno je i oko šesto topova. To je bio teško nadoknativ gubitak koji će bitno utjecati na stanje i na ostalim frontama.⁹²

Zaprepašujuća je bila brzina i način raspada pojedinih segmenata austrougarske obrane. Na početku ofenzive 4. armija imala je 117 800 ljudi, a četiri dana poslije spala je na samo 35 800. "Gotovo je cijela 4. armija zarobljena", napisao je Conradov adjutant Rudolf Kundmann 10. lipnja⁹³. Gubici te armije od 4. do 8. lipnja (mrtvi, ranjeni, nestali i zarobljeni) iznosili su oko 82 200 ljudi. U isto vrijeme u okolnim poljskim bolnicama bilo oko sedamnaest tisuća ranjenika i pet tisuća bolesnika. Rusi iznose da su od 4. do 9. lipnja na širem području grada Lucka zarobili oko 45 tisuća ranjenih i neranjenih vojnika.⁹⁴ Navodno se oko 60 % gubitaka sastojalo od dezertera, odnosno dezorijentiranih vojnika koji su se izgubili u općem metežu.⁹⁵ Važno je napomenuti da je 7. PD iz sastava 4. armije od 4. do 8. lipnja izgubila 7700 od početnih 17 600 vojnika, od čega je većina zarobljena.⁹⁶ U nastavku borbi do 9. lipnja izgubila je ukupno 9900⁹⁷, a do kraja operacija oko jedanaest tisuća pripadnika.⁹⁸

Važno je analizirati gubitke i 71. PBrig iz 7. PD, u čijem su sastavu bili i naši "Jelačićevci". U prvoj fazi napada do 11. lipnja izgubila je 4167 vojnika, s tim da su imali iznimno velike gubitke početkom samoga napada tijekom 6./7. lipnja: ukupno 3628 vojnika.⁹⁹

⁹⁰ ČUTURA, "Stjepan Sarkotić", 249.

⁹¹ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 169-170; JEŘÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 522-523; STONE, *The Eastern Front*, 253-254; BRUSSILOW, *Meine Erinnerungen*, 220 i 225; BÖSCH, "Die Haltung der südslawischen Soldaten", 212.

⁹² ÖULK V, 218.

⁹³ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 168; STONE, *The Eastern Front*, 250.

⁹⁴ ÖULK IV, 410.

⁹⁵ HERWIG, *First World War*, 217.

⁹⁶ JEŘÁBEK, "Die Brussilowoffensive", 522.

⁹⁷ ÖULK IV, 410.

⁹⁸ DOWLING, *The Brusilov Offensive*, 84-86.

⁹⁹ *Isto*, 92.

Tako složeno vojno stanje postalo je veoma važno diplomatsko pitanje, zbog čega se pokušava naći neko novo političko rješenje. U svojim uspomenama austrijski političar i ministar diplomacije barun Istvan Burián priznaje:

Negdje krajem srpnja 1916., kada je bilo jasno da će se bitke na istoku i zapadu nastaviti kao jedna strahotna epizoda očajne svjetske drame, u meni je moćno ovladala misao da je za nas – naročito za Austro-Ugarsku – koji se u tom trenutku iscrpljujemo u bezuspješnim ofenzivama, nastala obaveza da se konačno javno izjasnimo pod kojim uvjetima možemo mi i naši saveznici biti spremni za zaključenje mira [...]. Činilo mi se da je takav trenutak došao s počinjanjem ruskih ljetnih ofenziva 1916. godine. Ali rumunjska kriza ubrzo je dobila prijeteće karakteristike [...]. Tek kada smo [...] i ovog neprijatelja primorali na brzo povlačenje, bilo je ponovo moguće vratiti se misli o ponudi mira.¹⁰⁰

Nažalost, politička događanja u to vrijeme bila su veoma dinamična i do mira nije došlo. Nastavljeno je bezumno uništavanje ljudskih resursa iduće dvije godine.

Arhivski izvori

HR-HDA: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Matične knjige umrlih vojnih osoba 79. pješačke pukovnije za vrijeme 1914. – 1919.; Dnevnicima austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića 1892. – 1918. = Tagebücher des österreichisch-ungarischen Generals Maximilian Csicseric von Bacsány 1892-1918, CD-ROM, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012.

ÖeStA-KA: Austrija, Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Beč: Neue Feld Akten (NFA) za 79. pp i 71. PBrig i postrojbe u kojima je ratovala 79. pp, Verlustliste IR 79.

Literatura

BAUER, Ernest. *Sjaj i tragika hrvatskog oružja*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1991.

BÖSCH, Reinhard Eugen. "Die Haltung der südslawischen Soldaten des österreichungarischen Heeres im ersten Weltkrieg. Eine Dokumentation, dargestellt nach den Gefechtsberichten der Infanterie". Doktorska disertacija, Sveučilište u Beču, 1982.

BRUSILOV, Aleksei Alekseyevich. *Meine Erinnerungen*. Berlin: Militärverlag der DDR, s. a.

BURIÁN, Stephan. *Drei Jahre aus der Zeit meiner Amtsführung im Kriege*. Berlin, 1923.

¹⁰⁰ BURIÁN, *Drei Jahre*, 140-141.

ČUTURA, Dinko. "Stjepan Sarkotić – časnik, strateg i političar". Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2012.

DOWLING, Timothy C. *The Brusilov Offensive*. Blomington; Indianapolis: Indiana University Press, 2008.

DUBRAVČIĆ, Frane. *Živ sam i dobro mi je. Uspomene iz Prvog svjetskog rata 1914. – 1918*. Otočac: Katedra Čakavskoga sabora pokrajine Gacke, 2002.

HERWIG, Holger. *First World War. Germany and Austria-Hungary 1914-1918*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

JERÁBEK, Rudolf. "Die Brussilowoffensive. 1916. Ein Wendepunkt der Koalitionskriegführung der Mittelmächte". Doktorska disertacija, Sveučilište u Beču, 1982.

JUKES, Geoffrey. *Carpathian Disaster: Death of an Army*. New York: Ballantine Books, 1971.

Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914-1918. Das Kriegsjahr, 1915., Vom der Einnahme von Brest-Litowsk bis zur Jahreswende, sv. III. Beč: Bundesministerium für Heereswesen und vom Kriegsarchiv, 1932.

Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914-1918. Das Kriegsjahr, 1916., Die Ereignisse von Jänner bis ende Juli, sv. IV. Beč: Bundesministerium für Heereswesen und vom Kriegsarchiv, 1933.

Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914-1918. Das Kriegsjahr, 1916., Die Ereignisse von August bis zur Jahreswende, sv. V. Beč: Bundesministerium für Heereswesen und vom Kriegsarchiv, 1934.

PAVIČIĆ, Slavko. *Hrvatska vojna i ratna povijest i Prvi svjetski rat*. Zagreb: Hrvatska knjiga, 1943.

STONE, Norman. *The Eastern Front 1914-1917*. New York: Charles Scribner's Sons, 1975.

TOMAC, Petar. *Prvi svetski rat*. Beograd: Vojno izdavački zavod Beograd, 1973.

TOMINAC, Nikola. "79. pukovnija Zajedničke vojske u Prvome svjetskom ratu". U: *1918. u hrvatskoj povijesti. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u palači Matice hrvatske 29.-30. listopada 2008.*, ur. Željko Holjevac. Zagreb: Matica hrvatska, 2012, 283-322.

SUMMARY

Croats in the Brusilov Offensive in Summer 1916 (part I): Breakthrough near Lucko, Volhynia

The author examines the course of the operations of the Brusilov Offensive of summer 1916 in which the 79th Infantry Regiment from Osijek took part, fighting in the Volhynia (German: Wolhynien) region. He covers the military activities from April till August 1916.

The Russian breakthrough near Lucko and Okna was Austria-Hungary's greatest defeat in the war. The cause of the defeat lies not only in the fact that substantial forces had been redeployed for an offensive in South Tyrol, but also in the terrible performance of the Austro-Hungarian corps and army commands, which seemed to have let down their guard after the breakthrough at Gorlice in 1915. Among other things, this work scrutinises the common opinion of certain military analysts that the collapse of the Austro-Hungarian forces rests on the premise that most of the Slavs serving in the Austro-Hungarian Army had come under the influence of pan-Slavic ideas and simply refused to fight their "Russian brothers". Namely, examination of the Croatian 79th Infantry Regiment (the "*Jelačićevci*"), which comprised mostly Croats and Serbs and members of the 42nd Home Guard Infantry Division on the southern flank of the front in Bukovina, suggests that this interpretation cannot be accepted without reservations.

Key words: military history; World War I; Brusilov Offensive; 1916; 79th Common Army Infantry Regiment "Count Josip Jelačić" – Otočac (*k.u.k. Otočaner Infanterieregiment Graf Jellačić Nr. 79 – IR 79.*); K.u.K. 7th Infantry Division (*k.u.k. 7. ID*); *Gruppe Szurmay*; k.u.k First Army; k.u.k Fourth Army